

ETTERFORSKNING AV SEKSUELLE OVERGREP MOT BARN

**- særlig om problemstillinger tilknyttet bevis i
sedelighetssaker**

Kandidatnummer: 571

Leveringsfrist: 26. november 2007

Veileder: Bjørn Kristian Soknes

Til sammen 16250 ord

08.07.2008

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Oppgavens aktualitet og tema	1
1.2	Problemstilling	2
1.3	Avgrensninger	2
1.4	Definisjoner av sentrale begrep	3
1.4.1	Barn	3
1.4.2	Hva er seksuelle overgrep?	4
1.4.3	Bevis	5
1.5	Metode og kilder	7
1.6	Den videre fremstillingen	8
<u>2</u>	<u>FRA OPPDAGELSE TIL ANMELDELSE</u>	<u>9</u>
2.1	Hvordan oppdage seksuelle overgrep?	9
2.2	Meldeplikt og melderett til barnevernet	10
2.3	Anmeldelsesplikt og anmeldelsesrett	11
2.4	Betydningen av at overgrepet anmeldes	13
2.5	Påvirker holdninger innad i politiet etterforskningen?	13

<u>3</u>	<u>AVHØR AV BARN I SEDELIGHETSSAKER</u>	<u>15</u>
3.1	Gjeldende regler om dommeravhør	15
3.1.1	I hvilke tilfeller skal dommeravhør avholdes	15
3.1.2	Dommeravhør skal avholdes utenfor rettsmøte	17
3.1.3	Dommeren skal tilkalle en ”særlig skikket person”	18
3.1.4	Forsvarers rett til å overvære avhøret	20
3.1.5	Bistandsadvokatens rett til å overvære avhøret	23
3.1.6	Tilstedeværelse fra andre med interesse i saken	24
3.2	Barns møte – og vitneplikt	25
3.3	Barns innpass i et straffesystem laget for voksne	27
3.4	Kan man stole på barn?	28
3.4.1	Barns hukommelse av traumatiske opplevelser	29
3.4.2	Barns påvirkelighet (suggestibilitet) under avhøret	30
3.5	Barn som offer for konstruerte anklager og moralske panikker	32
3.6	Dommeravhørenes bevisverdi	33
<u>4</u>	<u>ANDRE BEVIS OG DERES BEVISVERDI</u>	<u>34</u>
4.1	Forklaring fra mistenkte	34
4.2	Forklaring fra andre med opplysninger i saken	37
4.3	Sakkyndigbevis	38
4.3.1	Medisinske undersøkelser	39
4.3.2	Vurdering av barnas troverdighet	43
4.4	Reelle bevis (”støttebevis”)	45
<u>5</u>	<u>VURDERING AV OM DE NORSKE KRAVENE TIL ETTERFORSKNING ER I SAMSVAR MED EMK</u>	<u>47</u>

<u>6</u>	<u>FORSLAG TIL ENDRINGER VEDRØRENDE ETTERFORSKNING AV SEKSUELLE OVERGREP</u>	<u>51</u>
<u>7</u>	<u>OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE BEMERKNINGER</u>	<u>53</u>
<u>8</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>A</u>

1 Innledning

1.1 Oppgavens aktualitet og tema

Barns vitneprov som bevis ble særlig satt på dagsorden etter frifinnelsen av tiltalte i Bjugnsaken i 1994. Det var da gått to år siden mistanken om overgrep oppstod, en mistanke som siden skulle dele bygda Bjugn i to. På den ene siden de som trudde på barnas forklaringer, og på den andre siden de som hevdet siktedes uskyld. 13 år etter at dommen ble rettskraftig, er fremdeles mange av de samme feilgrepene som ble avdekket i etterkant av saken gjeldende. Jeg tenker da særlig på fremskaffelsen av barnas vitneprov.

De siste årene har det også vært gjenopptatt et stort antall saker vedrørende seksuelle overgrep mot barn. Særlig gjelder dette domfellelser fra åtti- og nittitallet. En stor del av sakene har blitt gjenopptatt på grunn av feil vurdering av de medisinske sakkyndige.

I 2004 ble det nedsatt et utvalg for å utrede fornærmedes og pårørendes straffeprosessuelle stilling. Utvalgets mandat var primært å vurdere om fornærmede generelt, eller ofre for seksual- og voldsforbrytelser spesielt, skulle gis partsstilling. Subsidiært skulle utvalget utrede hvordan fornærmedes prosessuelle stilling kunne styrkes innenfor dagens ordning. I forbindelse med sistnevnte vurdering kom utvalget med flere forslag til endringer vedrørende avhør av barn.

At etterforskning av seksuelle overgrep mot barn er et aktuelt tema har for øvrig også vist seg i høst. Senest i september var det fokus på kvaliteten av dommeravhør i media. Det ble i den forbindelse vist en ny introduksjonsfilm vedrørende dommeravhør, som er utarbeidet

til bruk for etterutdanning av politibetjenter. Samtidig ble det fremhevet at om lag 80 % av sakene om seksuelle overgrep mot barn henlegges.¹

1.2 Problemstilling

Formålet med oppgaven er å gi en redegjørelse for hvilke prosessuelle problemstillinger som oppstår ved etterforskning av seksuelle overgrep mot barn. Prinsippene som ligger til grunn for straffeprosessloven, som f.eks. retten til kontradiksjon og bevisumiddelbarhet, er vanskelig å opprettholde i saker der barn er involvert. I avhandlingen vil jeg derfor se nærmere på hvilken måte lovgiver og domstolene søker å tilrettelegge for at barn kan bidra til sakens opplysning ut fra deres forutsetninger, uten at det går utover siktedes krav på rettssikkerhet og våre forpliktelser etter den Europeiske Menneskerettskonvensjonen (heretter kalt EMK). Jeg vil i tillegg redegjøre for andre aktuelle bevis, og hvilke problemstillinger som oppstår ved innhenting av disse.

1.3 Avgrensninger

Som det fremgår av punkt 1.1 er det først og fremst bruken av barns vitneprov i forbindelse med seksuelle overgrep som er særlig problematisk. Derfor inneholder straffeprosessloven (heretter også kalt strpl.) § 239, 1. ledd en egen bestemmelse om avhør av barn i sedelighetssaker. Etter strpl. § 239, 2. ledd kan dommeravhør også benyttes på *"andre straffbare forhold når hensynet til vitnet tilsier det"*. Etter min forståelse angår 2. ledd samme personkrets som i 1. ledd, men for andre straffbare forhold enn sedelighetsforbrytelser. Da oppgaven omhandler etterforskning av seksuelle overgrep, vil dommeravhør etter strpl. § 239, 2. ledd ikke bli behandlet.

For de aller minste barna, under skolealder, ble det i 1997 åpnet for at man kan gjennomføre vitneobservasjon i stedet for eller forut for dommeravhør, jf. strpl. § 239,

---

¹ Soknes, Bjørn Kristian (07.10.07): NRK, Dagsnytt.

3. ledd. Det kan imidlertid vanskelig sluttet direkte fra atferden og leken til barna hva de kan ha vært utsatt for. Påtalemyndigheten er derfor av den oppfatning at observasjoner gir for usikre bevis, og begjærer i større grad dommeravhør, så sant barnet kan snakke.² Av disse grunner utelater jeg å behandle problemer i forbindelse med gjennomføring av observasjoner.

For å kunne dømme overgriper må fire straffbarhetsvilkår være oppfylt; det må fremgå av loven at handlingen er straffbar, overgriper må ha vært tilregnelig, det må ikke foreligge noen straffrihetsgrunner, og overgriper må ha utvist skyld. Formålet med etterforskningen er å finne ut hva som har skjedd og hvem som har handlet. Deretter blir det påtalemyndighetens oppgave å finne sterke nok holdepunkter som kan bevise at gjerningspersonen har utvist skyld. Det sentrale i oppgaven vil være å redegjøre for de bevis som er aktuelle å innhente i overgrepssaker, og som fører til at skyldkravet er oppfylt. Bevis for at de andre straffbarhetsvilkårene er oppfylt, vil derfor ikke bli behandlet.

1.4 Definisjoner av sentrale begrep

1.4.1 Barn

Oppgavens hovedtittel er ”Etterforskning av seksuelle overgrep mot barn”. Hva som menes med barn i strafferetten og straffeprosessen er imidlertid ikke entydig. Eksempelvis går det viktigste juridiske skille ved myndighetsalder. I Norge er den 18 år, som også er da de aller fleste sider ved foreldreansvaret opphører. Videre er den seksuelle lavalder 16 år, jf. strl. § 196, mens barns vitneplikt under rettsmøter oppstår fra fylte 14 år, jfr. strpl. § 239. Jeg velger å forholde meg til dagens regler om dommeravhør, da dette utgjør en sentral del av oppgaven. I den videre fremstillingen vil derfor barn defineres som de under 14 år.

Det bemerkes imidlertid at det ikke er en absolutt aldersgrense på 14 år for gjennomføring av dommeravhør. Det kan også benyttes ved avhør av et vitne med psykisk

---

² Samtale med politiadvokat Cecilie Gulnes under Rettspolitisk høstseminar 2007.

utviklingshemming eller tilsvarende funksjonssvikt, jfr. strpl. § 239, 1. ledd. For denne gruppen er det ingen aldersgrense. Etter min oppfatning er det andre hensyn som ligger til grunn for dommeravhør av psykisk utviklingshemmede, enn de som ligger til grunn for dommeravhør av barn. Det kunne også vært interessant og sett nærmere på disse hensynene, men på grunn av oppgavens omfang vil de ikke bli behandlet her.

1.4.2 Hva er seksuelle overgrep?

Verden helseorganisasjon har definert seksuelt misbruk av barn som ”en voksen eller vesentlig eldre persons tilfredsstillelse av egne seksuelle behov ved å benytte et barn”.³

Straffeloven kapittel 19 om seksualforbrytelser inneholder bestemmelser som rammer forskjellige seksuelle krenkelser. Alle bestemmelsene beskytter barn, men særlig to straffebud rettes direkte mot barn under henholdsvis 14 og 16 år, dvs. §§ 195 og 196.

Straffeloven graderer seksualforbrytelsene etter alvorlighet, og i praksis og juridisk teori er de delt inn i tre kategorier. Den groveste formen er ”seksuell omgang”. Samleie er en kvalifisert form for seksuell omgang, men også samleieliknende handlinger og surrogater for samleie omfattes av begrepet. For barn under 14 år er definisjonen enda videre. Høyesterett fastslo tidligere i høst at å bli masturbert av mindreårige faller inn under begrepet ”seksuell omgang”.⁴

”Seksuell handling” betegnes som mindre grove, se strl. § 200. Overgriper har i disse tilfellene berørt barnets kjønnsorgan eller bryster, eller fått barnet til å til berøre seg. Også beføling utenpå klærne rammes av bestemmelsen.⁵ Hvor langt ned grensen går, beror på en totalvurdering forholdene i den enkelte sak. Tidligere i høst fastslo høyesterett at også

---

³ Child Sexual Abuse. Report on a WHO consultation. Document ICP/MCH 504.

⁴ HR-2007-01477-A

⁵ Slettan (2001), s. 257.

passiv seksuell handling rammes av straffebudet.⁶ Saken gjaldt en stefar som ved flere anledninger hadde badet sammen med sin fire år gamle stedatter. Stedatteren hadde under badingen, på eget initiativ, vasket stefaren nedentil uten at han grep inn. Selv om unnlatelsen av å handle ikke var seksuelt motivert, mente førstvoterende at hendelsene var ”et godt stykke fra de normalsituasjoner i dagliglivet hvor det er nødvendig med en margin for uforsiktighet og klønete opptreden fra en foresatts side”. Høyesterett bemerket videre at uhell eller spontan berøring faller utenfor det straffbare, men at den foresatte ved gjentatt bading har en plikt til å forhindre at det skjer igjen.

Endelig inngår ”seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd” i nærvær av barn under 16 år inn under begrepet ”seksualforbrytelser”, se. strl. § 201. Lovbryter berører i disse tilfellene ikke offeret. Handlingen skjer overfor, og ikke med barnet. Eksempler på slik atferd er i følge forarbeidene blotting og slibrig tilsnakkelse, enten direkte eller gjennom telefon, internett etc. Ny teknologi gir etter hvert flere arenaer hvor pedofile får mulighet til å treffe mindreårige. Eksempelvis ble en mann dømt for overtredelse av strl. § 201 litra c, da han gjennom tekstmeldinger og multimediemeldinger overfor en jente på 13 år innledet kommunikasjon av sterkt seksualisert karakter. Meldingene omhandlet svært direkte beskrivelser av domfeltes seksuelle ønsker i forhold til fornærmede. Handlingen ble ikke karakterisert som forsøk på overtredelse av strl. § 195, men det ble tatt med som et skjerpene moment ved straffeutmålingen at formålet med kommunikasjonen var å oppnå seksuell kontakt.⁷

1.4.3 Bevis

Ettersom oppgaven skal omhandle sider ved de aktuelle bevisene i sedelighetssaker, ser jeg også grunn til å redegjøre for noen av de sentrale begrepene fra bevislæren.

---

⁶ HR-2007-01539-A

⁷ Rt. 2007 s. 422

”Bevis” er ethvert middel som kan være med å belyse de rettslige relevante sidene av saken. Bevismidlene kan deles inn i fire grupper; forklaringer (f.eks. fra vitner og siktede), sakkyndiges erklæringer, reelle bevis (f.eks. åstedsgranskning), og dokumentbevis. I saker vedrørende seksuelle overgrep vil det mest sentrale bevismidlet som nevnt være barnets forklaring.

Begrepet ”bevisverdi” benyttes om de slutninger man kan trekke ut fra bevisene, i forhold til sannsynligheten for at forhold x foreligger. Ved vurderingen av bevisenes verdi, må man se hen til hvor sikre slutninger man kan trekke ut fra det enkelte bevis. I tillegg må man vurdere verdien av disse slutninger i forhold til andre bevis som foreligger i saken. I overgrepssaker vil noen bevis ha stor verdi, f.eks. funn av sæd ved medisinsk undersøkelse av fornærmede. Andre vil ha liten verdi, som f.eks. at fornærmedes jomfruhinne er brudd.

Det er rettens oppgave å vurdere de fremlagte bevisene, og slå fast om de bestemte kjensgjerningene som er søkt bevist skal legges til grunn for dommen. Det følger av sikker sedvane at bevisvurderingen i straffesaker er fri. Det vil si at dommeren fritt vurderer de enkelte bevis, og hvilken vekt han vil tillegge dem⁸. Forutsetningen er at dommernes vurderinger hviler på logiske og psykologiske holdbare premisser.⁹

Resultatet av bevisvurderingen vil i teorien være at man kommer til at det er y % sannsynlig at forhold x foreligger. Spørsmålet blir dermed om dette er tilstrekkelig til å kunne erklære tiltalte for skyldig. Her kommer bevisbyrdereglene inn. Disse angir hvilken grad av sannsynlighet som må foreligge for at de kjensgjerninger som er søkt bevist, kan legges til grunn for dommen.¹⁰ ”Bevisbyrden” betegner det forhold at en part i en sak får en avgjørelse mot seg, dersom han ikke kan bevise et påstått forhold.¹¹ For skyldspørsmålet i straffesaker er regelen om bevisbyrde klar. Påtalemyndigheten må sannsynliggjøre utover

---

⁸ Hov (1999), s. 247 flg.

⁹ Hurwitz (1954), s. 233.

¹⁰ Hov (2007), s. 341 flg.

¹¹ Juridisk leksikon

enhver rimelig tvil at betingelsene for straff foreligger. Den har i utgangspunktet bevisbyrden både for at de objektive og subjektive straffbarhetsbetingelser foreligger.

I det at påtalemyndigheten i utgangspunktet har bevisbyrden, ligger imidlertid ikke et krav om at det må foreligge full visshet som utelukker enhver tvil. En slik visshet foreligger meget sjelden og kan ikke kreves for å kunne dømme tiltalte. Regelen er at hvis det foreligger en ”rimelig tvil”, skal denne komme tiltalte til gode.¹² På grunn av de strenge bevisbyrdereglene blir de fleste saker om seksuelle overgrep mot barn henlagt. Det er som nevnt grunn til å tro at henleggelsesprosenten er like høy som for voldtekter, dvs. 80 %.

1.5 Metode og kilder

Rettskildebildet i saker om seksuelle overgrep mot barn kan oppfattes noe uoversiktlig. Årsaken kan være at disse forbrytelsene interesser mange ulike profesjoner, deriblant psykologer, leger og jurister, som alle har forskjellige innfallsvinkler på emnet. Samtidig er det vanskelig å fordype seg i de enkelte profesjonenes forskningsrapporter på området, uten å ha forståelse og kunnskap om de andre. Eksempelvis kan være problematisk å få en helhetlig forståelse av reglene om dommeravhør, uten kunnskap om de bakenforliggende psykologiske og pedagogiske hensynene Dette gjenspeiler seg også i oppgaven, da den omhandler både prosessuelle, barnefaglige og psykologiske sider ved emnet.

Hovedfokus ligger imidlertid på det juridiske. Jeg har tatt utgangspunkt i gjeldende rett, og redegjort for denne ved hjelp av den klassiske rettskildelære¹³. Der verken lovtekst, forskrifter eller forarbeider gir et tilstrekkelig klart bilde av rettssituasjonen, har jeg benyttet rettspraksis både for å en klargjøring av anvendelsen av reglene, men også som eksempler på dagens rettssituasjon. Rettspraksis i saker om seksuelle overgrep mot barn er

---

¹² Hov (2007), s. 348 flg.

¹³ Eckhoff (2001) s. 27 flg.

mangfoldig både ved de nasjonale og de internasjonale domstolene. Dette kan skyldes at vi har å gjøre med uklare rettsregler, og at området er underlagt både nasjonal og internasjonal lovgivning som i enkelte tilfeller trekker i hver sin retning.

Det vises for øvrig til litteraturlisten som følger til slutt hva gjelder de spesifikke kildene som er benyttet.

1.6 Den videre fremstillingen

For å bedre kunne forstå problemstillingene tilknyttet de ulike bevis, anser jeg det hensiktsmessig å begynne med en redegjørelse for perioden fra overgrepet oppdages til det anmeldes. Hva som skjer i perioden frem til saken ligger i politiets hender, kan være av stor betydning for verdien av de ulike bevisene.

I kapittel 3 behandles problemstillinger tilknyttet avhør av barn som har vært utsatt for overgrep. Siden det som går frem av barnets forklaring er et sentralt bevis, er kapittel 3 viet en stor plass i avhandlingen. Dette skyldes bl.a. at det psykologiske og pedagogiske perspektivet er en viktig årsak til at reglene om dommeravhør ble innført. Selv om oppgaven i utgangspunktet er en juridisk avhandling, blir den imidlertid ikke fullstendig dersom de ovenfornevnte perspektivene utelates helt.

I kapittel 4 redegjøres for de øvrige bevisene det kan være naturlig å innhente i saker vedrørende seksuelle overgrep mot barn, og hvilke problemstillinger som oppstår i tilknytting til disse. Ivaretagelse av hensynet til barnet, må veies opp mot siktedes krav på rettssikkerhet. Da sistnevnte står sentralt i våre forpliktelser etter EMK vil jeg behandle dette i et eget kapittel. Se kapittel 5.

Avhør av barn er et svært dynamisk rettsområde, da man stadig får mer kunnskap om barns kompetanse til å vitne i overgrepssaker. I 2006 ble det utgitt en NOU med forslag til

endringer av reglene om dommeravhør.¹⁴ I kapittel 6 redegjøres for hvilke konsekvenser de aktuelle forslagene vil kunne få dersom de innføres.

2 Fra oppdagelse til anmeldelse

Seksuelle overgrep mot barn foregår som oftest på lukket arena hvor gjerningspersonen har naturlig tilgang. De er dermed vanskelige å oppdage for hjelpe- og reaksjonsapparatet. Konsekvensen av dette er at man til en viss grad er avhengig av at barnet bryter ut og anmelder forholdet selv, eller at det betror seg til andre det har tillit til. Barnet kan oppleve ansvar og skam, og være engstelig for hva en avsløring kan føre til for en selv, familien og overgriper. Overgrepet har derfor ofte pågått over svært lang tid før det blir gjort kjent. Videre kan barnet unnlate å fortelle om overgrepet av frykt for ikke å bli trodd. Barnet er dermed avhengig av at noen utenfra oppdager forholdet.

Hvilken instans som har størst mulighet til å oppdage overgrep, kan bero på hvilken tilknytning barnet har til gjerningspersonen. I forhold til incest har institusjoner og yrkesgrupper tilknyttet barnets nærmiljø, som for eksempel barnehage, skole, helsesøster, lege m.fl. en særlig mulighet til å fatte mistanke. Er overgriper en utenforstående, vil også foreldrene ha en særlig mulighet for å oppdage tegn ved barnet som kan tyde på overgrep.

2.1 Hvordan oppdage seksuelle overgrep?

Et voksent individs utnyttelse av et barn til egen seksuell tilfredsstillelse, bringer barnet inn i en konfliktsituasjon. Barnet trekkes inn i en type handlinger som det ikke har forutsetninger for å forstå konsekvensen av. Konflikten forsterkes på grunn av den følelsesmessige tilknytning og lojalitet barnet ofte har overfor overgriperen. Som et utslag av dette viser barnet gjerne tegn til mistriivsel.

---

¹⁴ NOU 2006: 10

Hos mindre barn kan langt mer seksualisert atferd enn alderen skulle tilsi, være tegn på at det er seksuelt misbrukt. Dette kan f.eks. komme til uttrykk gjennom lek i barnehagen. Barnet kan også ta initiativ av seksuell karakter overfor voksne. I tillegg kan fysiske symptomer som rødhet og sårhet rundt kjønnsorganene være tegn på overgrep, spesielt hvis dette er et tilbakevendende problem. Plutselig sengevæting og mørkreddhet kan være andre signaler på at noe galt er fatt. Av psykosomatiske problemer kan hode- og magesmerter, samt angstreaksjoner være konsekvenser av overgrep.

Fra tolv-tretten års alderen kan signalene i tillegg være personlighetsforandringer. Noen blir sterkt depressive og innesluttende, mens andre blir aggressive. Plutselige fall i skoleprestasjoner kan være viktig å undersøke nærmere. Også selvdestruktive tendenser, rusmisbruk, kriminalitet og prostitusjon kan være signaler på at vedkommende har vært utsatt for seksuelle overgrep.

Uansett alder er skamfullhet, skyldfølelse og liten tro på egenverd vanlige psykologiske reaksjoner på seksuelt misbruk¹⁵ Det er imidlertid viktig å understreke at disse symptomene alene ikke nødvendigvis skyldes seksuelle overgrep. Fysiske symptomer kombinert med psykologiske tegn vil imidlertid kunne underbygge en mistanke om overgrep.

2.2 Meldeplikt og melderett til barnevernet

I alle saker vedrørende overgrep mot barn vil barnevernet som regel bli koblet inn. Særlig gjelder dette hvor et familiemedlem er mistenkt for å stå bak gjerningen. Mange overgrepssaker starter også med at barnevernet mottar melding om at det er fattet mistanke om at et barn blir misbrukt. Meldingen kan f.eks. komme fra en offentlig ansatt som etter barnevernlovens (heretter bvl.) § 6-4 annet og tredje ledd er pålagt å melde fra til barnevernstjenesten om alvorlige forhold. Justisdepartementet har imidlertid i sitt brev av 28. mars 1996 gitt klart uttrykk for at bestemmelsen skal tolkes strengt og ikke innskrenke

---

¹⁵ Grünfeldt (1987), s. 395

taushetsplikten i saker etter bvl. §§ 4-19 til 4-21. I brevet vises til at taushetsplikten i slike saker alternativt kan oppheves etter tvistemålslovens § 204.

Melding kan også komme fra helsepersonell som etter helsepersonelloven (heretter kalt hlspl.) § 33 har plikt til å gi opplysninger til barnevernstjenesten dersom de finner ”*grunn til å tro at et barn blir mishandlet hjemme eller det foreligger andre former for omsorgssvikt*”, eller barnet har vist ”*vedvarende og alvorlige atferdsvansker*”. Det må foreligge en begrunnet bekymring for at taushetsplikten skal vike.¹⁶

Endelig kan melding til barnvernet komme fra en privatperson, for eksempel en nabo eller et familiemedlem. Barnvernloven har ingen regler om deres plikt til å gi opplysninger om overgrep. Resultatet blir derfor at de bare har en rett til å melde fra.

Bvl. § 4-2 pålegger barneverntjenesten å gjennomgå meldingen og vurdere om den skal følges opp med undersøkelser etter § 4-3. Dette skal gjøres snarest mulig, og senest innen en uke.

2.3 Anmeldelsesplikt og anmeldelsesrett

Etter norsk rett foreligger ingen alminnelig anmeldelsesplikt. Strl. § 139 sier imidlertid at den straffes den som unnlater å anmelde eller på annen måte unnlater å avverge overtredelser av nærmere angitte straffebestemmelser. Bestemmelsen henviser bl.a. til strl. §§ 195 og 197.

Rett til å anmelde følger imidlertid av lovens forutsetning, da det er i samfunnets interesse at straffbare handlinger blir etterforsket og påtalt. Forvaltningsmessig eller yrkesmessig taushetsplikt kan derimot komme inn og begrense anmeldelsesretten.

---

¹⁶ Sosial og helsedirektoratet, Overgrepsmottak. Veileder for helsetjenesten (2007), s. 15.

Som regel utelukker ikke yrkesmessig taushetsplikt at seksuelle overgrep kan meldes direkte til politiet. For helsepersonell følger forholdet mellom taushetsplikt og anmeldelsesrett- og plikt av hlspl. § 31. Etter denne bestemmelsen har helsepersonellet plikt til å anmelde *”dersom dette er nødvendig for å avertere alvorlig skade på person (...)”*. Alminnelig språklig forståelse tilsier at seksuelle overgrep mot barn må inngå som en del av anmeldelsesplikten.

Normalt vil heller ikke forvaltningsmessig taushetsplikt være til hinder for at offentlige myndigheter kan anmelde seksuelle overgrep. I henhold til forvaltningsloven (heretter kalt fvl.) § 13b nr.6, kan forvaltningsorganet anmelde eller gi opplysninger til *”påtalemyndigheten eller vedkommende forvaltningsorgan, når det finnes ønskelig av allmenne omsyn eller forfølgning av lovbruddet har naturlig sammenheng med avgiverorganets oppgaver”*. Som regel vil anmeldelse av seksuelle overgrep mot barn være ønskelig av *”allmenne omsyn”*, da samfunnet er interessert i at disse lovbruddene blir etterforsket og påtalt.

Det kan oppstå situasjoner hvor allmenne hensyn tilsier at opplysninger ikke bør gis og forholdet ikke bør anmeldes. Som nevnt tidligere vil man ofte få kjennskap til overgrepene lenge etter at de startet. I noen tilfeller er det kun snakk om et engangstilfelle, og barnet har i ettertid fungert bra. For disse tilfellene kan en anmeldelse være mer til skade, enn hjelp.

I følge praksis ser det ikke ut til at melderetten- og plikten eller anmeldelsesretten- og plikten benyttes utover det som er taushetsbelagt. De store mørketallene som antas å foreligge, tyder derimot på at folk vegrer seg mot å handle. Dette kan skyldes hensynet til privatlivets fred som ser ut til å stå sterkt i folks rettsbevissthet og rettssystemet generelt. Manglende kunnskap om skadevirkninger og reaksjoner kan også medføre liten forståelse for hvorfor barnet ikke selv bryter ut og melder fra. I tillegg kan tanken på at noen man kjenner eller har kjennskap til blir utsatt for seksuelle overgrep være ubehagelig. Det kan tenkes at det for noen er lettere å lukke øynene, og håpe på at noen andre reagerer.

2.4 Betydningen av at overgrepet anmeldes

Politiet og påtalemyndigheten har ingen rettslig plikt til å iverksette etterforskning i ethvert straffbart forhold, jfr. strpl. § 224 og påt.instr. § 7-4. Når en straffbar handling anmeldes, må politiet derfor først ta stilling til om det er grunn til å etterforske forholdet nærmere. Politiet er imidlertid ikke avhengig av at forholdet anmeldes for at de kan starte en straffesak. Dette følger av strl. § 77 som tilsier at saker om seksuelle overgrep mot barn er underlagt offentlig påtale.

En straffesak om seksuelle overgrep er for fornærmede en stor påkjenning. Hensynet til fornærmede kunne derfor tilsi at straffeforfølgning burde vært underlagt privat påtalebegjæring. Lovgiver har imidlertid ansett handlingene som så straffverdige, at den har latt det være opp til påtalemyndigheten å avgjøre spørsmålet om det skal tas ut tiltale.

Når det iverksettes etterforskning av seksuelle overgrep, er det i de fleste tilfeller én bestemt person eller en begrenset krets av personer som mistenkes. Etterforskningens formål er å skaffe til veie de opplysninger som er nødvendige for å avgjøre hvorvidt det skal tas ut tiltale, samt tjene som foreberedelse til behandling av saken i retten, jfr. strpl. § 226. Videre skal etterforskningen være objektiv, noe som innebærer at man skal søke etter bevis som både taler for og mot mistenkte, jfr. strpl. § 226, 3. ledd.

2.5 Påvirker holdninger innad i politiet etterforskningen?

Undersøkelser har vist at politiets oppfatning av spørsmål rundt seksuelle overgrep mot barn, har påvirket etterforskningsmetoden. På begynnelsen av 80-tallet var politiets utgangspunkt at overgrep mot barn var noe som sjelden forekom. Og i de tilfellene det hadde skjedd, var oppfatningen at handlingene sannsynligvis var mindre alvorlige. Videre var det ikke et absolutt krav om at politiet skulle avklare sakene. Disse holdningene førte til at politiet sjelden rykket ut for å lete etter gjerningsmannen, selv om barnet hadde gitt et godt signalement av påstått overgriper. Det var også i større grad akseptert med sivile løsninger. Som et eksempel ble et anmeldt forhold i 1980 henlagt grunnet mangel på bevis.

Foreldrene til de fornærmede i saken hadde selv snakket med siktede og truet med ”juling” dersom han fortsatte å ha besøk av guttungene. Politiet anså av den grunn saken som avklart, og henla den.

På 90-tallet endret politietterforskere generelt sin holdning vedrørende sedelighetssaker. Overgrep ble etter hvert sett på som noe som faktisk fant sted. Følgelig ble det foretatt mer omfattende etterforskning som f.eks. vitneavhør, medisinske undersøkelser og spaning. I tillegg økte presset utenfra for å få sakene avgjort, og overgriper dømt¹⁷

I tillegg til holdninger om seksuelle overgrep som sådan, vil også oppfatningen av hvem som forgriper seg overfor barn påvirke etterforskningen. Enkelte er av den oppfatning at overgripere har spesielle kjennetegn som f.eks. å være en einstøing fra det lavere samfunnslag. Disse vil ofte fornekte at overgriperen kan være den snille ”bestefaren i gata”. Dette er fordommer som kan få negative konsekvenser for etterforskningen. Rettspraksis viser for øvrig at overgrep skjer i alle samfunnslag, og at gjerningspersonen kan være den man minst venter gjennomfører slike gjerninger. Det er derfor viktig at etterforskerne har en åpen og nøytral innstilling når de får inn en anmeldelse om seksuelle overgrep.

Hvilke tiltak politiet iverksetter, beror på type sak. Ved etterforskning av seksuelle overgrep mot barn vil som regel avhør av bl.a. barnet og siktede, medisinske undersøkelser og ransaking være aktuelle metoder for å få klarhet i hva som kan ha skjedd.

---

¹⁷ Bakketeig (1999) s. 108 flg.

3 Avhør av barn i sedelighetssaker

Barn er i utgangspunktet underlagt samme vitneplikt som voksne, jfr. strpl. § 108. Etter en opphetet debatt i 1920 årene, innså imidlertid lovgiver at det var behov for en mer skånsom behandling av barn i møte med rettsapparatet, særlig i saker om seksuelle overgrep. Det ble av den grunn innført særegne regler om dommeravhør i saker hvor barn er involverte.

Slik reglene er utformet i dag har dommeravhøret et tosidig formål. På den ene siden skal det bidra til et skånsomt *avhør* av barnet, jfr. strpl. § 234 2. ledd, sammenholdt med § 239. På den andre siden skal det erstatte barnets vitneforklaring som *bevis under hovedforhandling*, jfr. strpl. § 298.

Det er særlig balansegangen mellom de juridiske og de barnefaglige hensyn som gjør seg gjeldende ved avhør av barn, spesielt ved bruken av dommeravhøret som bevis. Det hevdes at en ordning med dommeravhør slik den er utformet i dag, i større grad vil kunne bidra til sakens opplysning, da barnet vil gi en mer uforbeholden forklaring uten siktede tilstede. Samtidig utgjør ordningen et unntak fra prinsippet om bevisumiddelbarhet. Dette stiller særlige krav til ivaretakelsen av siktedes rett til kontradiksjon.

3.1 Gjeldende regler om dommeravhør

3.1.1 I hvilke tilfeller skal dommeravhør avholdes

Straffeprosessloven § 234 retter seg mot politiet og fastslår at ”Avhør av barn i sak om forbrytelse eller forseelse mot sedeligheten bør fortrinnsvis begjæres foretatt etter reglene i § 239”, altså ved dommeravhør. Dette betyr at politiet i størst mulig grad skal overlate avhøret av barn under 14 år til en dommer, også på etterforskningsstadiet.

Dommeravhør representerer på flere måter et inngrep i siktedes rettssikkerhet. Av den grunn er det lovfestet et vurderingstema i § 239; dommeravhør skal foretas dersom dommeren ”finner det ønskelig av hensyn til vitnet eller av andre grunner”. Dersom han finner at hensynet til barnet ikke nødvendiggjør dommeravhør, skal altså avhør av barnet

foretas på samme måte som for voksne vitner etter § 108, jfr. § 133. Det vil si muntlig for den dømmende rett.

Det er derimot sterke incitament som oppfordrer til bruk av dommeravhør der det lar seg gjennomføre. I følge påtaleinstruksen¹⁸ bør avhør av et vitne under 14 år fortrinnsvis begjæres foretatt av dommeren utenfor rettsmøte. Videre følger det av både påtaleinstruksen § 8-9 og strpl. § 234 at gjentatt avhør så vidt mulig skal unngås. Det siste viser at dommeravhør bør tilstrebes. I praksis gjennomføres dette nesten uten unntak.¹⁹

Et av formålene med dommeravhør er at det som hovedregel skal erstatte barnets forklaring under hovedforhandling, jfr. strpl. § 298. Retten kan imidlertid også kreve forklaring under hovedforhandling, dersom det foreligger ”særlige grunner”. Ordlyden viser til at det er en snever unntaksregel. I innstillingen fra Straffeprosesslovkomitéen hevdes at begrepet ”særlige grunner” ikke bare tar sikte på tilfeller der det er *nødvendig* å tilkalle fornærmede av hensyn til sakens opplysning. Barnet kan også bli innkalt til hovedforhandling dersom det ”av særlige grunner finnes ubetenkelig”, for eksempel fordi barnets forklaring ikke gjelder selve sedelighetsforbrytelsen. Det er uenighet om barnets egen seksuelle erfaring utenfor selve sedelighetsforbrytelsen tilsier at det er ubetenkelig å kreve at det forklarer seg under hovedforhandlingen. I innstillingen fra straffeprosesslovkomitéen ble det ansett for å kunne være et grunnlag for vurderingen. Professor i prosessfagene, Anne Robberstad, mener derimot at det umulig kan være noe kriterium, da vurderingen kun må bero på om barnet er sterkt nok til å tåle den påkjenning forklaring i retten medfører.²⁰

I tillegg oppstår spørsmålet om barnet plikter å avgi forklaring under hovedforhandlingen dersom det fyller 14 år før den settes. Høyesteretts kjæremålsutvalg har lagt til grunn at det avgjørende er alderen under hovedforhandling, og at barnet i så fall må forklare seg på

---

¹⁸ Forskrift av 28. juni 1985 nr 1679 om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen)

¹⁹ Samtale med politiadvokat Cecilie Gulnes på Rettspolitisk høstseminar 2007.

²⁰ Robberstad (2003), s. 182

nytt.²¹ En slik løsning er også, i følge offerutvalget, i samsvar med kravet om ”fair trial” etter EMK. Robberstad hevder derimot at lovens ordlyd, ”*forklaring som en under 14 har gitt*”, trekker i retning av at det er alderen på det tidspunktet rettslig forklaring eller dommeravhør foretas, som er avgjørende.²² Ellers vil spørsmålet bero på rene tilfeldigheter som når hovedforhandling blir avholdt. For de tilfeller barnet avgir forklaring under dommeravhør under den forutsetning at det skal slippe å forklare seg for retten, vil et løftebrudd virke meget uheldig.

3.1.2 Dommeravhør skal avholdes utenfor rettsmøte

Etter strpl. § 239 skal dommeren ta imot forklaring fra barn under 14 år ”utenfor rettsmøte”, jfr. også forskriften § 1. Med rettsmøte forstås de møter en rett holder til forhandling mellom partene, eller for å avhøre aktuelle personer, jfr. domstolloven (heretter kalt dstl.) § 122. Rettsmøtet er som hovedregel åpen for allmennheten, jfr. domstolloven § 124.

At dommeravhør skal foretas ”utenfor rettsmøte” innebærer bl.a. at reglene i domstolloven kapittel 7, og dermed lovens bestemmelser om offentlighet, ikke kommer til anvendelse. I utgangspunktet vil heller ikke straffeprosesslovens kapittel 4 om rettsbøker komme til anvendelse. Av dette følger bl.a. at mistenkte ikke får status som siktet, og dermed ikke oppnår rett til å være tilstede under avhøret. Se imidlertid punkt 3.1.4 om høyesteretts unntak fra bestemmelsen, og kapittel 5, hvor jeg redegjør for innholdet i siktedes krav på rettssikkerhet i forbindelse med dommeravhør.

Hvor dommeravhør skal avholdes reguleres ikke av loven. Tidligere var det vanlig at avhøret ble foretatt på dommerens kontor. Praksis ble endret etter vedtakelsen av forskriften om dommeravhør av 1985. Etter § 2 skal avhøret foretas på et sted med tilfredsstillende teknisk opptaksutstyr og med mulighet for å følge avhøret fra et siderom.

---

²¹ HR-1994-00878s

²² Robberstad (2003), s. 183

Som regel foretas dommeravhørene på spesialinnredede rom på politistasjonen.

Dommeravhør i barnets hjem er sjelden å foretrekke. For det første vil det sjelden oppfylle forskriftens krav. I tillegg kan overgrepene skjedd nettopp der, og således påvirke forklaringen.

3.1.3 Dommeren skal tilkalle en "særlig skikket person"

Verken lov, forskrift eller forarbeider bruker betegnelsen "dommeravhør" om avhør av barn etter strpl. § 239. Betegnelsen skyldes mest sannsynlig at avhøret ligger under dommerens ansvar og overvåking.

Som hovedregel skal dommeren tilkalle en særlig skikket person til å bistå ved avhøret eller foreta avhøret på dommerens vegne, jf. strpl. § 239, 1.ledd, annet punktum. For å få et effektivt og innholdsrikt avhør, er det viktig at den som foretar avhøret har spesialkompetanse innen kommunikasjon med barn. I følge Ot.prp.nr.33 (1993-94) bør den som tilkalles som "særlig skikket":

"ha en særlig kjennskap til barns tale- og væremåte, og også være fortrolig med rettsvesenets krav til avhøret. I tillegg bør vedkommende ha evne til å skape den tillit og kontakt som er nødvendig for å få barnet i tale."

Det følger videre av forskriften²³ om dommeravhør og observasjon (heretter kalt forskriften) at en tjenestemann innen politiet med særlig erfaring i etterforskning av saker som gjelder barn som hovedregel bør tilkalles som "særlig skikket". Disse har gjennomgått en videreutdanning på tre år med særlig fokus på avhørsteknikker.²⁴ Det er imidlertid ingen formelle regler som hindrer dommeren i å gjennomføre avhøret selv dersom han innehar kompetansen som kreves.

---

²³ FOR 1998-10-02 nr 925: Forskrift om dommeravhør og observasjon

²⁴ Samtale med politiadvokat Cecilie Gulnes på rettspolitisk høstseminar 2007.

Forskriften åpner også for at psykologer med særlig erfaring med barn, barnepsykiatere eller andre som på grunn av utdanning og/eller arbeid har særlig erfaring med barn kan tilkalles. Selv om disse ofte har et godt håndlag med barn, har de som regel liten kunnskap om hvilke opplysninger som er nødvendig å innhente i forbindelse med etterforskningen, og som kan være relevante i en senere bevisvurdering.

Selv om dommerens rolle i teorien har en sentral og avgjørende betydning, er prosessen i praksis tilrettelagt av, og lang på vei styrt av politiet. Det er stadig oppe til vurdering hvorvidt dommeravhørene skal fortsette å ligge under domstolenes ansvarsområde. Arbeidsgruppen som vurderte dagens praksis vedrørende dommeravhør, anså det som lite betenkelig å gjennomføre dommeravhørene uten dommeren tilstede. De hevdet at til tross for dommeravhørets dobbeltfunksjon, både som ledd i etterforskningen og som bevis under hovedforhandlingen, vil sikring av avhøret gjennom lyd- og videoopptak være tilstrekkelig for bevisvurderingen. Også av hensyn til rettssikkerheten anså de det som forsvarlig å utelate dommeren.

På den andre siden så arbeidsgruppen dommerens tilstedeværelse som nødvendig for de tilfeller det oppstår uenighet blant aktørene om for eksempel spørsmålsstillingen. I disse tilfellene er det dommeren som må ta avgjørelsen. Slik uenighet oppstår imidlertid ikke ofte, og det er svært ressurskrevende at dommeren må være tilstede ved alle avhørene i tilfelle det skulle oppstå. Også med tanke på at mange av sakene henlegges, og det dermed ikke blir aktuelt å fremlegge avhøret som bevis under hovedforhandling, kan det synes bortkastet at dommeren må være tilstede. I følge arbeidsgruppen kan et alternativ være at det åpnes adgang til å forelegge omtvistede spørsmål for dommeren, som avgjør om det skal gis adgang til å stille dem ved et nytt avhør, hvor dommeren eventuelt er tilstede.²⁵ Dette kan imidlertid være uheldig for de barna det måtte gjelde, som dermed må møte til nytt avhør.

---

²⁵ Justis- og politidepartementet (6.5.2004), kap. VII

3.1.4 Forsvarers rett til å overvære avhøret

Reglene om rettsbøker²⁶ i straffeprosesslovens kapittel 4 gjelder i utgangspunktet ikke for dommeravhør. Dette innebærer at mistenkte ikke får status som siktet, idet forfølgning ikke er ”innledet ved retten”, jfr. strpl. § 82. Høyesterett kjæremålsutvalg har derimot, i strid med loven, inntatt det standpunkt at en begjæring om dommeravhør etter strpl. § 239 medfører at mistenkte får status som siktet.²⁷ I avgjørelsen som lå til grunn for standpunktet var det kun én mistenkt. Avhøret tok primært sikte på å finne ut om han var skyldig eller ikke. Avgjørelsen må ses som et utslag av Høyesteretts ønske om å gi de mistenkte et sterkere rettsvern.

Som siktet oppnår man partsrettigheter. Det innebærer at man har krav på varsel om, og rett til å være til stede under rettsmøter, samt la seg bistå av forsvarer, jfr. henholdsvis strpl. §§ 243 og 244, samt § 94.

Vanligvis vil siktede bare få oppnevnt forsvarer på etterforskningsstadiet dersom han er fengslet, jfr. strpl. § 98. Hjemmelen for at det også skal oppnevnes forsvarer under dommeravhør, finnes i strpl. § 100, 2. ledd, som tilsier at forsvarer også kan oppnevnes dersom det foreligger ”særlige grunner”. Det at dommeravhøret kan brukes som middelbart bevis antas å være en ”særlig grunn”. Forsvarerens oppgave er derfor å ivareta siktedes interesser på en slik måte at kontradiksjonsprinsippet blir oppfylt. Det bemerkes at selv om det står i loven at retten ”kan” oppnevne forsvarer, har loven alltid vært forstått slik at retten har *plikt* til å oppnevne forsvarer når det foreligger særlige grunner.²⁸

Forsvareren skal varsles og gis anledning til å overvære avhøret når det er mulig, og ikke hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen taler mot det, jfr. strpl. § 239 og forskriftens § 9. Forsvareren har med andre ord ingen ubetinget rett til å overvære avhøret.

---

²⁶ En rettsbok er en protokoll over forhandlinger som er foretatt under rettsmøte. Hva rettsboka skal angi, fremgår av strpl. § 18 flg.

²⁷ Jfr. Rt. 1993 s. 1118

²⁸ Bjerke og Keiserud, Straffeprosessloven I, s.316.

I følge strpl. § 239 fjerde ledd skal avhør foretas innen to uker etter at anmeldelse er gitt til politiet med mindre "særlige grunner" tilsier at det foretas senere. Det er uenighet om det utgjør en "særlig grunn" at forsvareren selv ikke har mulighet til å overvære avhøret. Det er ikke nevnt som en særlig grunn verken i forarbeider, forskrift eller rundskriv. Hensynet til siktedes rettssikkerhet og kravet om "fair trail" etter menneskerettighetene peker derimot i retning av at en slik utsettelse bør gis med hjemmel i unntaket om "særlige grunner". Praksis viser også at to-ukers fristen utsettes av denne grunn.²⁹

Det er derimot klart at der de fysiske forholdene gjør det umulig å gjennomføre avhøret uten at forsvarer er i samme rom som vitnet, vil forsvarers tilstedeværelse ikke være aktuell.³⁰ Han vil da få se og høre opptak av avhøret, for deretter bli gitt anledning til å stille spørsmål via avhøreren.

3.1.4.1 Unntak fra retten til tilstedeværelse av hensyn til barnet

Forsvarerens rett til å være tilstede kan også innskrenkes av hensyn til barnet. Etter forskriftens § 12 skal barnet som hovedregel orienteres om hvem som overværer avhøret og hvor de befinner seg. Slik åpenhet kan være viktig for at barnet skal føle seg trygg og få svar på eventuelle spørsmål. Kunnskap om forsvarerens tilstedeværelse og dens rolle, kan imidlertid føre til at det får problemer med å forklare seg, eller nekter å forklare seg sannferdig. Av den grunn kan forsvareren nektes adgang.

Dette unntaket står derimot i strid med siktedes rett til kontradiksjon gjennom sin forsvarer. Departementet mener derfor at det vil være tilstrekkelig å uttrykke seg i generelle og runde vendinger. Barnet trenger for eksempel ikke å få utdypet forsvarerens rolle.

---

²⁹ Samtale politiadvokat Cecilie Gulnes på Rettspolitisk høstseminar 2007.

³⁰ Rundskriv G-1998-70

Det er uklart om man av hensyn til kontradiksjon kan utelate å informere de største barna om at forsvarer er til stede. Disse barna er ofte klar over at forsvareren er siktedes representant, og kan dermed bli redde og forklare seg mer ufritt. Våre forpliktelser etter EMK, og hensynet til kontradiksjon peker i retning av en slik løsning. I motsatt retning peker hensynet til barnet. Skulle det ta de voksne i å lyve, vil det sannsynligvis være ødeleggende for tilliten til avhøreren, og dermed også for forklaringen.

Det er dommeren som fatter den avgjørende beslutningen om hvorvidt forsvarer skal gis anledning til å overvære avhøret.

For å hindre at det vil bli behov for gjentatt avhør, kan forsvarer stille de spørsmål han eller hun måtte ønske. Spørsmålene kan ikke stilles direkte til vitne, men må stilles gjennom dommeren, jfr. forskriftens § 12.³¹ Høyesterett har ansett dette for å være tilstrekkelig etter EMKs krav til kontradiksjon³²

3.1.4.2 Unntak fra retten til tilstedeværelse pga. formålet med forklaringen

Etter strpl. §239 4. ledd skal dommeravhør som hovedregel foretas innen to uker etter anmeldelse. Dette skyldes at vitnet på et tidlig stadium i saken, i større grad kan gi opplysninger som kan føre til sikring av tekniske bevis og ivareta øvrige etterforskningsmessige hensyn.³³ Av den grunn vil det i enkelte tilfeller være nødvendig å gjennomføre avhøret uten forsvarer til stede.

Dersom overgrepet skjedde for kort tid siden, er det som regel mange uklarheter rundt sakens faktum. Selv om politiet har utpekt en eller flere mistenkte, og de vet hva som har skjedd, vil det av taktiske grunner være hensiktsmessig å gjennomføre avhøret før det oppnevnes forsvarer. Gjerningspersonens kjennskap til at det er igangsatt etterforskning

---

³¹ Dette følger også av Rundskriv G-1998-70 §9 6. ledd

³² Rt. 1994 s.748

³³ Rundskriv G-1998-70

mot han, kan føre til at han tilintetgjør andre bevis. Overraskelsesmomentet ved ransaker vil dermed miste sin hensikt.

I de tilfeller det ikke er utpekt noen mistenkte, vil avhøret naturligvis også gjennomføres uten forsvarer. Det samme gjelder avhør hvor hensikten kun er å klargjøre om det har skjedd noe ulovlig, og hvor mistenkte i så tilfelle er klar.

Skal disse avhørene fremlegges som bevis under hovedforhandling, og de har betydelig bevisverdi, må siktedes rett til kontradiksjon gjennom sin forsvarer ivaretas ved et supplerende avhør. Les mer om dette under kapittel 5. At avhøret kan brukes som bevis skyldes den notoritet dommeravhøret innehar. Avhøret blir som hovedregel filmet, slik at det vil være mulig å kontrollere hvilke spørsmål som blir stilt, og på hvilken måte. Se punkt 3.4.2.1 om ledende spørsmål. At dommeren har vært til stede, gir også avhøret større legitimitet som bevis.

3.1.5 Bistandsadvokatens rett til å overvære avhøret

I motsetning til forsvareren, skal bistandsadvokaten alltid varsles og gis anledning til å overvære avhøret. Dette følger av strpl. § 107c 2.ledd og forskriftens § 8.

Bistandsadvokatens rolle er å ivareta barnets interesser under avhøret, og kan stille ytterligere spørsmål, jfr. strpl. § 107 c 1. og 2. ledd. Bistandsadvokaten har også rett til å protestere mot spørsmål som ”ikke kommer saken ved eller som er stilt på en utilbørlig måte”, jfr. strpl. § 107 c, 3.ledd. Han eller hun vil også være en trygghet for både barnet og omsorgspersonene i saken, da han eller hun følger saken tett og holder dem oppdatert helt til saken er avgjort enten av politiet eller av domstolene. Bistandsadvokaten vil også være en representant for barnet under hovedforhandlingen, med særlig ansvar for barnets borgerlige rettskrav.

3.1.6 Tilstedeværelse fra andre med interesse i saken

I følge strpl. §§ 128, 2. ledd, jfr. 234 og forskriftens § 7 bør barnets foresatte gis anledning til å følge avhøret, ”dersom ikke vedkommende er siktet i saken, eller andre grunner taler mot det”. ”Andre grunner” kan f.eks. være i saker hvor far er anmeldt for incest. Mors følelsesmessige involvering tilsier at hun derfor ikke bør være til stede. Også for å unngå senere påstander om at mor har påvirket forklaringen, kan det være hensiktsmessig å utelukke henne helt. Dette avgjøres av dommeren ut fra en konkret vurdering i den enkelte sak.

Videre er det opp til dommeren å avgjøre om vedkommende skal være tilstede i avhørsrommet eller overvære avhøret fra et siderom. Selv om det i utgangspunktet er et krav fra barnet, og loven taler om å ”være til stede” under avhøret, vil det ofte lette avhørssituasjonen dersom de foresatte ikke er til stede i avhørsrommet. Barnet kan kvie seg for å avgi en uforbeholden forklaring, og viktige opplysninger kan bli utelatt. De samme hensynene kan også gjøres gjeldende for å utelukke foreldrene helt.

De som kan falle inn under gruppen ”annen som barnet har tillit til”, jfr. forskriftens § 7, vil typisk være representanter fra barnevernet eller barnehjemmet barnet oppholder seg i. Det er ingen bestemmelse i forskriften om adgang for denne gruppen. Av juridisk teori fremgår imidlertid at forhørsdommeren må kunne avgjøre dette ut fra en analogisk anvendelse av dstl. § 127.³⁴

Også politiet skal gis anledning til å overvære avhøret dersom det er mulig, jfr. forskriftens § 10. Om det er mulig beror på om de fysiske forholdene er slik tilrettelagt at avhøret kan følges fra et siderom. Politiets rett til tilstedeværelse bør derimot ikke kunne være grunnlag for utsettelse av avhøre med hjemmel i ”særlige grunner” etter strpl. 239.

---

³⁴ Robberstad (2003), s. 169

Opplysninger som kommer fram under avhøret, kan være vesentlig for den videre etterforskningen. Politiet bør derfor gis adgang stille spørsmål til barnet på lik linje med forsvareren.³⁵

3.2 Barns møte – og vitneplikt

Med enkelte unntak, som f.eks. reiseavstand, har enhver plikt til å møte når de blir innkalt til avhør i en straffesak, jfr. strpl. §108. I motsetning til sivile saker³⁶, har barn dermed samme vitneplikt som voksne i rettslig avhør under etterforskningen og under hovedforhandling. De må møte og svare på de spørsmål som blir stilt.

Loven har imidlertid ingen bestemmelse om forklaringsplikt ved avhør utenfor rettsmøte etter strpl. § 239. Det følger derimot av lovens forutsetning at barnet også i disse tilfellene har vitneplikt. Unntak kan tenkes dersom barnet ikke har nådd den alder eller utvikling som tilsier at det verken med ord eller handlinger er i stand til å redegjøre for hva det har opplevd. I tillegg må det i enkelte saker kunne gjøres unntak ut fra nødrettsbetraktninger. Dersom det er sannsynlig at avhøret vil medføre betydelig skade, bør det unngås.³⁷

Av utgangspunktet at barn har samme vitneplikt som voksne, følger at de også har samme fritaksrett. Det mest praktiske grunnlaget i denne sammenheng er retten til å nekte å avgi forklaring i saker hvor nære familiemedlemmer er siktet, jfr. strpl. §§122 og 123.

Begrunnelsen er at man vil forhindre at vitne kommer i en situasjon som innebærer at det må lyve for ikke å bidra til at siktede blir straffet. For at valgretten skal være reell, pålegger loven dommeren og politiet en plikt til å orientere om fritaksretten selv om ingen har spurt, jfr. strpl. §127 for rettslig avhør og § 235 for politiavhør. Hvis forklaringen blir fremlagt som bevis under hovedforhandling uten at vitnet har blitt informert om fritaksretten, er dette en saksbehandlingsfeil som kan føre til opphevelse av dommen. Det er med andre ord

---

³⁵ Rundskriv G-1998-70

³⁶ Etter tvml. § 210, 2. ledd er det opp til retten å avgjøre om et barn under 10 år skal vitne.

³⁷ Bølviken (1966), s. 199 flg.

en forutsetning for i det hele tatt å kunne bruke en forklaring som bevis, at vitnet i anledning avhøret er gjort kjent med sin rett til å nekte å forklare seg etter strpl. §§ 122 og 123.

Det er imidlertid ikke klart hvem som skal informeres om fritaksretten. Barnet eller vergen, evt. settevergen? Verken lov, forarbeider eller forskrift regulerer dette direkte. Derimot skapte høyesterett en presedens³⁸ for problemstillingen i en kjennelse inntatt i Rt. 2005 s.1293. Flertallet konkluderte med at barna skal gjøres kjent med fritaksretten etter strpl. §122, men at vergen skal ta det endelige standpunktet. Førstvoterende trakk paralleller til barnelovens § 31 om barnets rett til å si sin mening i sin begrunnelse for at barnet skal bli gjort kjent med fritaksretten. Etter denne bestemmelsen skal det legges økende vekt på hva barnet mener etter hvert som det blir eldre. Det følger en redegjørelse av mindretallets synspunkt under kapittel 6.

Selv om barnet som hovedregel har samme vitneplikt som voksne, har man ingen tvangsmidler rettet mot barnet for å fremtvinge en forklaring. Når et barn under 14 år innkalles til å avgi forklaring, er plikten til å sørge for fremmøte pålagt foreldrene, jfr. strpl. § 110, andre ledd. Nekter barnet å forklare seg, kan det ikke reageres mot nektelsen ved bøtestraff eller omkostningsansvar etter domstollovens § 206, da barnet er under den kriminelle lavalder. Fengslig forvaring etter strpl. § 137 som middel for å fremtvinge en forklaring anses ikke som straff, og det er den alminnelige lære at det også kan brukes overfor vitner som ikke er strafferettslig tilregnelige. I praksis er det imidlertid utenkelig å bruke et slikt tvangsmiddel overfor et barn.³⁹ Derimot kan foreldrene pålegges bøter dersom barnet ikke møter etter innkalling, jfr. strpl. § 110, 2. ledd, jfr. dstl. §205. Foreldrene kan også pålegges ansvar for forgjeves saksomkostninger.⁴⁰

---

³⁸ Avgjørelse som kan skape mønster for senere avgjørelser.

³⁹ Andenæs, Johs., Lov og Rett (1992)

⁴⁰ Bølviken (1966), s. 218 og 219

3.3 Barns innpass i et straffesystem laget for voksne

Barn kan ses på som individer som rettsapparatet tar på alvor, men som ut fra sine alders- og utviklingsmessige forutsetninger vil ha problemer med å oppfylle straffeprosesslovens krav til bevis. Etter strpl. § 128 skal for eksempel dommeren formane vitnene til å fortelle den fulle sannhet uten å skjule noe. De minste barna har generelt minimale forutsetninger for å forstå forskjellen mellom løgn og sannhet. Likevel fastslår strpl. § 234 at formaningen også skal gjelde ved dommeravhør. Lovgiver har derfor oppstilt et krav om at formaningen må tilpasses vitnets alder og utviklingsnivå, jfr. forskriftens § 12, andre ledd siste punktum.

Også Høyesterett lempet på kravet til formaningsinnhold i forhold til barn. I Rt. 1987 s.364 uttaler førstvoterende at selv om en formaning i utgangspunktet er noe mangelfull, kan den være tilstrekkelig av hensyn til barnets alder. Videre uttaler han at formaningen må ”søkes formidlet i ord og vendinger som barnet kan forstå, og som gir barnet den nødvendige veiledning til å forklare den fulle og hele sannhet uten å skjule noe”. Til tross for at barnet i denne saken var 11 ½ år, og derfor regnes for å ha et bevissthetsnivå i forhold til løgn og sannhet på linje med voksne, ville ikke høyesterett stille særlige høye krav til formaningen. Etter dette fremholder professor dr. jur, Johs. Andenæs, at en enkel oppfordring til barnet vil være nok.⁴¹

Videre vil strpl. §§ 133 og 136, som regulerer avhørets innhold, kunne være problematisk i forhold til barn som vitner. Etter § 133 skal vitnet oppfordres til å forklare sammenhengende hva det vet før åpnes for stille spørsmål. Som jeg kommer tilbake til under punkt 3.4.2.1, kan det ikke forventes at barn skal kunne fungere i avhørssituasjonen fullstendig uten bistand. Hjelp som er rettet inn på formen på avhøret, vil kunne bidra til å øke dets nøyaktighet og fremstillingsevne, og er normalt godtatt. Forutsetningen er at hjelpen ikke påvirker innholdet i barnets fortelling.⁴²

---

⁴¹ Andenæs, Lov og Rett (1992)

⁴² Rønneberg (2000), s.237

Etter strpl. § 136 skal dommeren påse at avhøret ”skjer på en måte som er egnet til å fremkalle en klar og sannferdig forklaring og som tar rimelig hensyn til vitnet”. Påbudet er lite veiledende for avhør av barn, også fordi dommeren kan ha liten kunnskap om hvilken avhørsmåte som vil gi en sannferdig forklaring. Bestemmelsens 2. og 3. ledd gir en viss veiledning til hvilke spørsmål som ikke skal stilles, f.eks. ledende spørsmål. Jeg redegjør hva dette innebærer under punkt 3.4.2.1.

3.4 Kan man stole på barn?

Både før, under og etter Bjugnsaken ble det stilt spørsmål ved om det går an å stole på barn som formidler at de er utsatt for seksuelle overgrep. En rekke av barna som ble avhørt under Bjugnsaken fortalte svært fantasifulle og uvirkelige historier om hva som hadde foregått under de påståtte overgrepene. Beskyldningene omfattet nærmest rituelle overgrep med flere barn og voksne aktører samtidig. Det hadde bl.a. forekommet seanser med svarte talglys, oralsex, og binding av barna og dukking av deres hoder i toalettet. Det samme skjedde i USA, hvor en førskolelærerinne ble anklaget for ha fått flere barn til å drikke urin og spise avføring, samt voldtatt barn med bestikk og legoklosser.⁴³

Slike rettssaker, hvorav de fleste har endt med frifinnelse, kan lett fyre opp under forestillingen om at barn er påvirkelige, suggestible og fantasifulle. Barnas troverdighet vil, etter en slik oppfatning, stige med alderen, såfremt det ikke er grunn til å stille andre spørsmål ved deres troverdighet. En slik forståelse kan føre til at man legger mindre vekt på barnets forklaring.

På den andre siden er det flere eksempler som peker i retning av at barn også kan være sannferdige og nøyaktige vitner. Forskning har bekreftet at små barn kan være pålitelige observatører og rapportører av både dagligdagse og traumatiske begivenheter, samtidig som de kan ledes til å fortelle fantastiske historier.

---

⁴³ Magnussen (2004), s.215 flg.

Forskning viser også at barn er mer tilbøyelig å svare at de ikke vet, enn å produsere falsk informasjon, evt. respondere på suggestible spørsmål. Det blir da en særlig utfordring når man håndterer barn som vitner, ikke bare å sørge for en nøytral tone i avhøret, men også å finne metoder for å motivere barnet til å forklare seg mest mulig sannferdig.

For å kunne vurdere om et barn er pålitelig peker spesialist i klinisk psykologi, Anne Poulssen, på en rekke forhold som kan ha betydning. Det kan bl.a. være barnets alder og utvikling, psykiske helse, verbale evne, hukommelse og barnets generelle og spesielle sosiale situasjon.⁴⁴

3.4.1 Barns hukommelse av traumatiske opplevelser

Når det stilles spørsmål rundt barns pålitelighet i rettslig henseende, er det vanlig å vurdere barnets forutsetninger for å gjengi både nøyaktig og fullstendig informasjon. Det er uenighet blant forskerne i hvilken grad stress påvirker måten barn lagrer opplevelser på, og hvordan de i ettertid minnes det som har skjedd.

Generelt antar man at den episodiske hukommelsen utvikles sent, og at barn under tre år sjelden gir pålitelige rapporter. Dette skyldes bl.a. at hjernestrukturer som er sentrale for denne type hukommelse utvikles senere, og at den språklige utviklingen ikke tar fart før i barnets andre leveår.⁴⁵ Små barn vil derfor ha dårligere forutsetninger enn eldre barn og voksne til gjengi selvopplevde hendelser fullstendig.

Noe annerledes kan det stille seg for hukommelsen etter seksuelle overgrep. Flere forskere hevder at dramatiske og stressfylte hendelser kan forsterke minnet på grunn av styrken av det emosjonelle engasjementet.⁴⁶

---

⁴⁴ Poulssen (2000), s.

⁴⁵ Redegjørelse i Evalueringsrapporten av 2004, kap. V

⁴⁶ Magnussen (2004), s.

Disse inkonsistente funnene kan skyldes sosiale forskjeller mellom barna. Enkelte forskere, bl.a. J. Bowlby og M. Ainsworth, antar at barnets tilknytning til dets foreldre kan være avgjørende for i hvilken grad de lar seg påvirke av stressfylte hendelser. De hevder at barn med usikker tilknytning tar i bruk ulike strategier, som å opptre klengete eller unnvikende, for å mestre en utrygg situasjon, eller for å oppnå trygghet hos dem som har truet dets sikkerhet. Disse strategiene oppfattes som en forsvarsmekanisme for å redusere smerten fra et udekket emosjonelt behov. Barnet vil, bevisst eller ubevisst, fortrenge eller undertrykke opplevelser av seksuelle overgrep.

At barnet ikke forteller at det har vært utsatt for overgrep, betyr ikke nødvendigvis at det ikke har vært utsatt for det. Konsekvensen er at det er svært vanskelig å oppdage og avdekke alvorlige seksuelle overgrep mot barn.⁴⁷

3.4.2 Barns påvirkelighet (suggestibilitet) under avhøret

Det er uenighet mellom forskerne i hvilken grad avhøreren har innflytelse på barnet. Enkelte forfattere hevder at spørsmål om barns pålitelighet har mer å gjøre med intervjuernes intervjuferdigheter enn forhold som skyldes barna, f.eks. hukommelsen. De mener det kan være avgjørende for å få sannferdige svar, at det opprettes en god kjemi mellom avhøreren og barnet, og at barnet i utgangspunktet minnes sine overgrepserfaringer med høy grad av nøyaktighet på grunn av hendelsens emosjonelle karakter. Andre hevder imidlertid at barn er forbløffende resistente mot press i form av feilaktige påstander fra avhøreren, og at de heller retter på, eller svarer benektende på feilaktige utsagn.

3.4.2.1 Særlig om ledende spørsmål

Som et utgangspunkt må det ikke stilles spørsmål ”som ved innhold eller form innbyr til svar i en bestemt retning”. Dette er fastslått for avhør av vitner under rettsmøte, jfr. strpl. §136, 2.ledd, og for politiavhør, jfr. påtaleinstruksens §8-6, 6.ledd, 3.pkt. Ved avhør av

---

⁴⁷ Langballe (2007), Psykologtidsskriftet

barn, kan imidlertid et slikt utgangspunkt føre til at opplysninger ikke kommer ut. En slik tilbakeholdenhet skyldes ofte psykologiske mekanismer som nevnt i pkt. 3.4.1.

Fortrengning av hendelsene, lojalitetsfølelse overfor overgriper og angst fører ofte til at barnet vegrer seg mot å snakke om overgrepet. I slike tilfeller vil det derfor være nødvendig med ledende spørsmål for i det hele tatt å få barnet til å snakke om hendelsene.

Ledende spørsmål har imidlertid den ulempen at de kan produsere uriktige svar. Med ledende spørsmål menes spørsmål som inneholder informasjon barnet ikke selv har gitt, og som dermed kan være egnet til å gi barnet ideer som det tidligere ikke hadde.

Spørsmålsformuleringen innebærer to ledende momenter; noe nytt introduseres for barnet (fokus ledes), og spørsmålet stilles på en slik måte at det er vanskelig for barnet å benekte påstanden. Avhengig av hvor preget avhøret har vært av ledende spørsmål, kan konsekvensen bli at bevisverdien reduseres radikalt. Det er imidlertid viktig å være klar over at ikke alle ledende spørsmål er suggestible. Det er bare kvalifiserte ledende spørsmål som kan karakteriseres slik.

3.4.2.2 Gjentatt avhør

Etter strpl. § 234 skal gjentatte avhør ”så vidt mulig unngås”. Det samme følger av forskriftens § 13. Etter sistnevnte bestemmelse skal nytt avhør kun foretas når det er påkrevet av hensyn til saken eller når andre tungtveiende grunner ikke taler mot det. Som nevnt tidligere er dette motivert ut fra hensyn til barnet. Det skal slippe å forklare seg om traumatiske og ubehagelige opplevelser flere ganger. Det nye intervjuet bør som hovedregel være supplerende, og det skal unngås å stille de samme spørsmålene som i det første avhøret.

Det er en vanlig holdning blant de som står for utspørringen at de trenger flere samtaler sammen med barnet før det får den trygghet som må ligge til grunn for at det skal åpne seg. Det er imidlertid en fare for at gjentatte intervjuer øker faren for feil i hukommelsen og falske svar. En arbeidsgruppe som ble nedsatt for å vurdere dagens praksis om

dommeravhør, forklarer dette med den falske hendelsens familiaritet⁴⁸. Med det menes at jo mer en hendelse fremstår som familiær, desto mer vil barnet oppleve det som sannsynlig at hendelsen har inntruffet. Dette var særlig framtreddende i Bjugn-saken. De barna som ved første utspørring nektet for at overgrep hadde funnet sted, bekreftet ved gjentatt utspørring at det hadde forekommet likevel. Dette viser at selv om barn kan være resistente mot ledende spørsmål i første omgang, vil det ved repetisjon av samme spørsmål kunne føre til at de tror de har svart feil i utgangspunktet. De vil derfor endre svaret til det de oppfatter er et forventet svar.

Det er flere undersøkelser som bekrefter dette. Disse undersøkelsene har imidlertid kun kombinert gjentatte intervjuer med suggestive teknikker og/eller misledende informasjon. Det kan ikke trekkes sikre konklusjoner om at gjentatte avhør i seg selv leder til falske minner, før det gjøres undersøkelser hvor spørreteknikken holdes nøytral.

3.5 Barn som offer for konstruerte anklager og moralske panikker

Seksuelle overgrep mot barn blir ansett for å være en av de groveste forbrytelsene. Også blant innsatte er dette den forbrytelsen som blir fordømt sterkest. Enkelte forfattere, bl.a. B. Kutchinsky og J. Brøgger, hevder at samfunnets store interesse i å straffeforfølge de som har begått seksuelle overgrep er et utslag av moralske panikker, og at barna er ofre for falske konstruksjoner av seksuelle overgrepsmistanker. En slik forståelse fremmer at alt rettsapparatet gjør for å forfølge saken, er å forsterke en konstruert mistanke.

Bjugnsaken er et eksempel på hvordan moralske panikker kan føre til at etterforskningen blir ensporet og preget av forhåndsdomming. Mistanken om overgrep oppstod ved at en jente på fem år fortalte bestemoren at hun ikke likte en mannlig barnehageassistent fordi han hadde en tiss som stod rett ut. Etter et slikt utsagn er det selvsagt nærliggende å undersøke bakgrunnen for utsagnet nærmere, og være oppmerksom på om barnet viser flere tegn som kan tyde på overgrep. Imidlertid er det slik at man ofte tenker det verste. I frykt

---

⁴⁸ Justis- og politidepartementet (6.5.2004), kap. VI

for at det kan skje igjen er det lett å overreagere med å innføre strakstiltak. Dette gjør sakene ytterligere komplisert for politiet. De blir utsatt for et voldsomt press fra antatt fornærmede og dennes nærmeste til å vise handlekraft ved å sørge for at påstått overgriper pågripes.

Det mest ødeleggende for politiets etterforskning er likevel den utspørringen barna er gjenstand for fra foreldre eller andre i barnets omgangskrets forut for dommeravhøret. Det er som nevnt uenighet i hvilken grad barn er gjenstand for påvirkning, og det kan derfor ikke utelukkes at det at skjer. Riksadvokaten har i den sammenheng uttalt at dommeravhør må gjennomføres så raskt som mulig for å hindre slike innvendinger senere. Dette kan føre til at avhør må gjennomføres før avhører får tilstrekkelig oversikt til å kunne stille relevante spørsmål.

Riksadvokaten minnet i samme rapport om kravet til objektiv innstilling hos den som skal foreta avhøret. Det ble vist til hensikten med dommeravhør som er å klargjøre om det har funnet sted et overgrep, og i så fall hvem gjerningspersonen er. Forutsetningen er at avhøreren møter med et åpent sinn og ikke er ute etter å få bekreftet en allerede ervervet oppfatning av hva som har skjedd. Barnet skal med andre ord ikke brukes som ”åsted”.

3.6 Dommeravhørenes bevisverdi

Opptak av dommeravhøret utgjør ofte flere timers samtale, hvor noen deler vil ha liten relevans for saken. Avspillingen under hovedforhandling må derfor begrenses til de mest vesentlige sekvenser av avhøret. Utvelgelsen foretas av partenes prosessfullmektiger. For å vurdere hvilke sekvenser av avhøret som har størst bevisverdi er det derfor nødvendig med kunnskap om barns uttrykksmåter generelt, og uttrykksmåten og kroppsspråket til det barnet som opptaket gjelder spesielt. Manglende kunnskap kan medføre at opplysninger som har stor bevisverdi, ikke blir vist for retten og dermed er utelatt fra rettens bevisvurdering. Av denne grunn kan dommeravhør ha ulik bevisverdi.

Ikke sjelden står man igjen med en situasjon hvor tiltaltes forklaring står imot fornærmedes. Retten må da foreta en troverdighetsvurdering i forhold til begge parter. Et godt opptak vil dermed være av stor verdi ved vurderingen av skyldspørsmålet. Retten får gjennom opptaket et selvstendig inntrykk av barnets person, kroppsspråk og dets reaksjoner. Det gir også et referansebilde i forhold til barnets verbale utsagn under avhøret.

Videoopptaket har også den funksjon at det synliggjør den fornærmede part i saken. Dette gir fornærmede en mer likestilt posisjon i forhold til tiltalte som er til stede i retten under hovedforhandling. Avspillingen får dermed også en psykologisk effekt.

På bakgrunn av dette kan man slutte at videoopptak av avhøret vil ha stor bevisverdi i forhold til å gi retten grunnlag for sin troverdighetsvurdering ved avgjørelse av skyldspørsmålet. I tillegg kompenserer det for de negative konsekvenser som følge av middelbar bevisførsel.

4 Andre bevis og deres bevisverdi

4.1 Forklaring fra mistenkte

Utover plikten til å oppgi navn, stilling og bopel, etter strpl. § 90, har mistenkt over griper større rett enn andre til å nekte å bidra til sakens opplysning. Mistenkte over griper har i følge strpl. § 230 ingen plikt til å forklare seg for politiet. Dette skal han gjøres kjent med før avhøret, jfr. strpl. § 232. Bakgrunnen er at mistenkte skal slippe å bli stilt overfor valget om enten å måtte bidra til å felle seg selv, eller å lyve. Dette følger også av FN konvensjonen om sivile og politiske rettigheter art. 14 nr. 3 litra g, som fastslår at en av siktede ”shall (...) not to be compelled to testify against himself or to confess guilt”. EMK inneholder ikke noe tilsvarende uttrykkelig forbud mot plikt til selvinkriminering, men det følger av sikker praksis i EMD at et slikt krav må innfortolkes i kravet.

Mistenkte skal også gjøres kjent med hva saken gjelder. Dette følger av EMKs krav til ”fair trial” og FN konvensjonen om sivile og politiske rettigheter art. 14 nr 3 litra a. I tillegg skal han gjøres kjent med at han har rett til å la seg bistå av advokat, jfr. strpl. § 94.

Avhørene av mistenkte er ofte både lange og detaljerte. I tillegg til forhold knyttet til det mulige seksuelle overgrepet, inneholder det generelle beskrivelser av siktedes oppvekst, helse, arbeid, forhold til seksualitet og forhold til sin familie. Ofte gjennomføres flere avhør av mistenkte. Politiet bruker de nye avhørene til å kontrollere om siktede holder fast sin forklaring, samt konfrontere mistenkte med nye opplysninger i saken. I tillegg får mistenkte mulighet til å komme med nye bemerkninger dersom han skulle komme på noe etter hvert.

Det er sjelden siktede tilstår overgrepet. Bevisverdien kan av den grunn være begrenset. Det at mange nekter til tross for at de er skyldige, kan skyldes fordømmelsen som er tilknyttet disse handlingene.⁴⁹ Men det kan også skyldes at vedkommende vet at det er vanskelig å føre bevis for anklagen.

Selv om siktede tilstår å ha hatt seksuell omgang med fornærmede, hender det han nekter straffeskyld på grunn av at han var i villfarelse om fornærmedes alder. Inntil 2005 ville en slik villfarelse ikke fritatt mistenkte fra skyld. Dette følger også av en naturlig forståelse av dagens lov, jfr. strl. § 195, 3. ledd. I Rt. 2005 s. 833 fastslo Høyesterett at en slik bestemmelse var i strid med uskyldspresumsjonen etter EMK, som ved motstrid har forrang i norsk rett. Løsningen på problemet var å innfortolke en tilsvarende reservasjon som står oppstilt i strl. § 196 tredje ledd. Etter denne bestemmelsen vil villfarelse om alderen frita straffeskyld, med mindre uaktsomhet foreligger i så måte. Selv om bevisbyrden som hovedregel ligger hos påtalemyndigheten, hevdet Høyesterett at for dette forholdet må den til en viss grad tillegges siktede. Siktede må utvise aktivitet for å bevise at han er uskyldig ved å redegjøre for konkrete forhold som kan underbygge at han var aktsom i relasjon til

---

⁴⁹ St. meld. nr 53 (1992-93)

fornærmedes alder. Også politiet må under avhøret eller på annen måte innhente opplysninger som kan bekrefte eller avkrefte at siktede var i villfarelse. Aktuelle opplysninger kan være knyttet til situasjonen da kontakten mellom siktede og fornærmede ble etablert. Hva siktede foretok seg for å bringe barnets rette alder på det rene, vil stå sentralt.⁵⁰

I en dom avsagt tidligere i år visste siktede at fornærmede skulle begynne på ungdomsskolen ved skolestart. Siktede erkjente de faktiske forhold, men ikke at han hadde vært uaktsom med hensyn til fornærmedes alder. Ingen av rettsinstansene gav ham medhold. De hevdet det var grovt uaktsomt å tro at fornærmede var 14 år eller eldre, idet man vanligvis er 12 eller 13 år når man begynner på ungdomsskolen.⁵¹

Heller ikke i Rt. 2006 s. 40 fikk siktede medhold i at han ikke hadde vært uaktsom med hensyn til de fornærmedes alder. Høyesterett viste til tingrettens bevisvurdering. Selv om tingrettens dom ble avsagt før uskyldspresumsjonen ble innført i strl. § 195 foretok retten en vurdering av siktedes aktsomhet med hensyn til alder. Tingretten kunne ikke feste lit til siktedes forklaring. De mente at de fornærmede ikke fremstod som voksne for alderen, og at stedet partene var fra var så lite at ”alle vet alt”.

Selv om siktede ikke erkjenner straffeskyld i forhold til fornærmedes alder, vil en erkjennelse av forholdet være av stor bevisverdi. Det er vanskelig å tro at siktede i slike saker vil avgi en falsk tilståelse. Tilståelsene er som oftest et resultat av at de blir konfrontert med andre bevis. Men det kan også tenkes at anger og behov for å gjøre opp for seg motiverer siktede til å tilstå. Høyesterett har konkludert med at selv om siktede bare erkjenner de faktiske forholdene, vil dette være tilstrekkelig til at vilkårene for en uforbeholden tilståelse etter strl. § 59 2. ledd er oppfylt.⁵² Tilståelsen vil dermed kunne få betydning for straffeutmålingen.

---

⁵⁰ Brev fra Riksadvokaten til samtlige statsadvokater

⁵¹ Rt. 2007 s. 504

⁵² Rt. 2006 s. 809

4.2 Forklaring fra andre med opplysninger i saken

Selv om det sjelden er vitner til seksuelle overgrep mot barn, kan forklaringer fra de som har nær kjennskap til barnet bidra til sakens opplysning. I følge strpl. § 230, 1. ledd, er utgangspunktet at politiet ikke kan pålegge noen å gi forklaring. Avgjørelsen om vitnet ønsker å forklare seg eller ikke, må likevel gis ved personlig oppmøte på politistasjonen tilhørende det distrikt hvor vitnet bor, jfr. 3. ledd. Dette utgangspunktet gjelder derimot ikke for offentlige tjenestemenn eller andre som handler på vegne av stat eller kommune. De plikter å gi forklaring om forhold de er blitt kjent med i kraft av sin stilling eller verv.

Av andre vitner er det særlig avhør av barnets mor som kan være av betydning. Mødre kjenner ofte barnet best, og vil derfor være godt egnet til å se tegn som kan tyde på seksuelle overgrep. Se punkt 2.1. I noen tilfeller vil barnet også ha betrodd seg til mor slik at hun kan gi konkrete opplysninger om hva som har skjedd.

Det er som regel i saker hvor fornærmede er av de minste barna, at mor har avgitt forklaring. Dette har sammenheng med at eldre barns forklaring har større bevisverdi, og at siktede i større grad tilstår i saker hvor et eldre barn er fornærmet.⁵³

Undersøkelser viser at mors forklaring i all hovedsak styrker mistanken om at seksuelle overgrep har forekommet. Både forklaringer hvor mor var helt sikker på at overgrep hadde skjedd fordi barnet hadde betrodd seg til dem, og for de tilfeller hvor mor ”var redd for at noe hadde skjedd” på grunnlag av endret atferd hos barnet, var tendensen at deres forklaringer ble ilagt vekt.

I enkelte saker hvor far er mistenkt overgriper, og mor er villig til å vitne mot mistenkte, kan det være grunn til å undersøke hvilke motiv som ligger bak anmeldelsen. Det hevdes at mødre i noen tilfeller bruker beskyldninger om seksuelle overgrep som et middel for å

---

⁵³ Hennum (1999), s.200

vinne en samværskonflikt. For å oppnå dette påvirker de barnet det strides om til å fortelle om overgrep begått av far. Senest i oktober i år ble det avsagt dom ved Den europeiske menneskerettsdomstol i Strasbourg (heretter kalt EMD) mot Norge vedrørende et slikt tilfelle. Saken gjaldt en far som av lagmannsretten var blitt nektet samværsrett med sine to sønner av hensyn til barnas beste. Det var i forbindelse med saken fremsatt beskyldninger om at han hadde begått seksuelle overgrep mot den eldste sønnen. EMD kom frem til at det forelå krenkelse av art. 8 om retten til respekt for privatliv og familieliv, da de norske domstolene ikke hadde tatt tilstrekkelig stilling til påstanden om de seksuelle overgrepene. Det ble ikke foretatt en egen vurdering av om art. 6 var krenket på grunn av konklusjonene om krenkelse av art. 8.⁵⁴

I tillegg til mors forklaring, kan det også være grunn til å innhente forklaring fra barnets far dersom han ikke er siktet. Det viser seg imidlertid at far langt sjeldnere enn mor avgir forklaring. Årsaken kan være at far ikke er like involvert i saken, og at han av den grunn har færre opplysninger som kan være av interesse for bevisvurderingen.⁵⁵

4.3 Sakkyndigbevis

Ettersom samfunnet blir mer og mer komplisert vil påtalemyndigheten ha et økende behov for sakkyndig bistand. Etter strpl. § 138 har den som blir oppnevnt som sakkyndig plikt til å påta seg vervet så fremt det angår et sakkyndigspørsmål, dvs. at mandatet angår den sakkyndiges profesjon. Men selv om det oppnevnes sakkyndige, har retten ingen plikt til å følge dennes vurderinger.⁵⁶

I saker om seksuelle overgrep mot barn er det flere typer sakkyndige som kan være av interesse, både medisinere, psykiatere og psykologer. De sakkyndige kan ha oppgaver både i forhold til fornærmede og siktede, og de kan innkalles av begge partene og av retten.

---

⁵⁴ EMD 4.oktober 2007

⁵⁵ Hennum (1999) s. 201

⁵⁶ Hov (1999) s.225

Til tross for at både NOU 1988: 29 om etterforskning av incestsaker, NOU 1992: 16 Offerutvalgets innstilling og St. meld. Nr. 53 (1992-93) om seksuelle overgrep mot barn, understreker betydningen av sakkyndige i saker om seksuelle overgrep mot barn, ser det ikke ut til at muligheten benyttes i betydelig grad. Årsaken kan være at retten og påtalemyndigheten selv mener å inneha den nødvendige kompetansen som trengs. Som nevnt tidligere oppnevner domstolen ofte en representant fra politiet til å fremstå som ”særlig skikket person”. Særlig de som har spesialisert seg på avhør av barn. Det vil derfor ikke være behov for å oppnevne utenforstående sakkyndige. I tillegg har de fleste en grunnleggende innsikt i hvordan barn kan reagere etter et overgrep, og at dets pålitelighet vil variere.

Det vil i det følgende redegjøres for tilfeller hvor etterforskere eller domstolene i saker om seksuelle overgrep mot barn kan ha behov for bistand fra sakkyndige ved innhenting av bevis eller til hjelp for bevisvurderingen. Sakkyndiges observasjon av siktedes mentalitet vil imidlertid ikke behandles, da dette inngår i en vurdering av tilregnelighetsvilkåret.

4.3.1 Medisinske undersøkelser

Som nevnt i innledningen er det de siste årene blitt gjenopptatt en rekke saker om seksuelle overgrep mot barn på grunnlag av endrede sakkyndige vurderinger av medisinske funn i barnets underliv. Resultatet har gjennomgående vært frifinnelse. Bevisvurderingen av medisinske funn var derfor tema under et seminar for statsadvokater hos riksadvokaten høsten 2004. Konklusjonen fra seminarets informative foredrag var at medisinske undersøkelser har liten bevisverdi. Til tross for dette kom seminarets deltakere til at slike undersøkelser alltid skal gjennomføres ved mistanke om seksuelle overgrep, med mindre det er utvilsomt at det anmeldte overgrepet ikke vil etterlate spor. Det ble videre påpekt at disse undersøkelsene alltid skal etterprøves og kontrolleres gjennom ordinær etterforskning.⁵⁷

---

⁵⁷ Referat fra seminar hos Riksadvokaten 6.desember 2004.

Nedenfor følger av redegjørelse for hvilke prosessuelle problemstillinger som oppstår ved gjennomføringen av medisinske undersøkelser av fornærmede og av siktede.

4.3.1.1 Medisinske undersøkelser av fornærmede

Det skal som hovedregel foretas undersøkelse av barnet hos lege når politiet får melding om et mulig seksuelt overgrep, og anmeldelsen beskriver et overgrep som kan ha etterlatt ”spor”. Aktuelle spor kan være rester av sæd, blåmerker, og arr eller liknende dersom den straffbare handlingen har funnet sted langt tilbake i tid. Hvis det er mulig bør slike undersøkelser finne sted før dommeravhør og avhør av mistenkte avholdes. Medisinske funn vil gjøre det lettere å stille relevante spørsmål om hva som kan ha skjedd og samtidig gi en mulighet til å kontrollere svarene opp mot funnene.

Det foreligger ingen hjemmel som tilsier at noen kan pålegges å gjennomføre en medisinsk undersøkelse. Det følger imidlertid av legalitetsprinsippet at det må foreligge gyldig samtykke fra fornærmede. En grunnleggende forutsetning for å kunne avgi gyldig samtykke er at den personen samtykke angår, har evne til å forstå hva saken gjelder. Det kan derfor stilles spørsmål om barnet har rettslig handleevne til å avgi samtykke på egenhånd, eller om det også må foreligge samtykke fra barnets verge.

Det er som hovedregel foreldrene som er vergen til barnet, jfr. vergemålsloven (heretter kalt vgml.) §3. Er disse inhabile, f.eks. fordi en av dem er mistenkt i saken, vil det oppnevnes setteverge.

Vergemålsloven regulerer bare økonomiske sider ved vergens kompetanse. Loven suppleres derfor av barneloven hva gjelder det øvrige ansvar som er underlagt foreldre. I henhold til barneloven § 30, jfr. §§ 31 og 33, har foreldrene ”rett og plikt til å ta avgjerder for barnet i personlige tilhøve”. Bestemmelsen gjelder tilsvarende for en evt. setteverge. Spørsmålet er om rettsmedisinske undersøkelser faller inn under begrepet ”personlige tilhøve”. Verken loven eller forarbeidene gir klare svar. Alminnelig språklig forståelse av

begrepet sammenholdt med at rettsmedisinske undersøkelser angår barnets person direkte, tilsier at rettsmedisinske undersøkelser omfattes av ”personlige tilhøve”. Løsningen vil etter dette være at det er nødvendig med samtykke fra vergen. Av disse grunner vil vergen også ha rett til samtykke i spesielt inngripende tiltak, selv om barnet har fylt 16 år og dermed har nådd den helserettslige myndighetsalder.⁵⁸

Legene plikter imidlertid ikke å følge en oppfordring fra vergen om å foreta undersøkelsen. Dersom barnet viser sterk motvilje til undersøkelsen, er det sterke hensyn som taler for at rettsmedisinske undersøkelser ikke vil bli gjennomført.⁵⁹ Det vil sjelden være til ”barnets beste” å gjennomføre en slik undersøkelse med tvang. Det er viktig å la barnet ”ta kontroll over kroppen sin igjen”, uavhengig av om barnet kan gi gyldig samtykke eller ikke. Etter hvert som barnet utvikles og modnes, skal det også i økende grad legges vekt på hva barnet selv mener.

I noen tilfeller er barnet imidlertid så besatt av å få over griper dømt at det ikke er i stand til å vurdere om det er fornuftig å gjennomføre undersøkelsen. Kommer vergen til at det ikke er til barnets beste, er det flere hensyn som taler for å ilegge vergens mening betydelig vekt. Det kan anses betenkelig at det foreligger en praksis som medfører at viktige vurderinger fra vergen mister sin rettslige virkning ved dette spørsmålet.

Det overordnede ansvaret ligger imidlertid på helsepersonellet som skal gjennomføre undersøkelsen. Disse skal avgjøre spørsmålet ut ifra en selvstendig vurdering av om det er forsvarlig, jfr. helsepersonelloven § 4. Dette forsvarlighetskravet kan i noen tilfeller innebære å måtte handle i strid med vergens mening, dersom dette anses som mer forsvarlig ut fra opplysningene helsepersonellet har om pasienten og dennes helsetilstand.⁶⁰

---

⁵⁸ Sosial og helsedirektoratet, Overgrepsmottak. Veileder for helsetjenesten (2007), s. 12.

⁵⁹ Samtale med Dr. Halvard Stave ved Aker Sykehus 13.10.07

⁶⁰ Sosial og helsedirektoratet, Overgrepsmottak. Veileder for helsetjenesten (2007), s.13

For de tilfeller hvor medisinske undersøkelser gjennomføres vil behandlende lege avgi erklæring for retten. En skulle tro at jo mer kunnskap leger tilegner seg om fysiske skader etter seksuelle overgrep, dess oftere vil de føle seg sikre på at overgrep har eller ikke har skjedd. Undersøkelser har derimot vist det motsatte - at leger i større grad føler seg usikre. Som en følge av dette, vil undersøkelsene for de enkelte tilfellene ha varierende bevisverdi.

4.3.1.2 Medisinsk undersøkelse av siktede

I enkelte tilfeller kan det også være grunn til oppnevne sakkyndige for å foreta medisinsk undersøkelse av mistenkte. Det stilles imidlertid flere og strengere prosessuelle krav til undersøkelse av mistenkte enn av fornærmede.

Som et utgangspunkt skal man innhente mistenktes samtykke dersom man ønsker å gjennomføre kroppslig undersøkelse, jfr. strpl. §157, 4.ledd. Er ikke dette mulig, kan undersøkelse bare gjennomføres med rettens kjennelse. Forutsetningen er imidlertid at de materielle vilkårene er oppfylt.

For det første må det foreligge ”skjellig grunn til mistanke”, se punkt 4.4 for betydningen av begrepet. Videre må undersøkelsen være av ”betydning for saken”. I følge Bjerke og Keiserud innebærer dette at det kreves konkrete holdepunkter for at undersøkelsen vil kunne ha betydning for sakens opplysning. Et eksempel kan være dersom det påvises kjønnssykdommer, eller blir gjort funn av sæd på barnet. Da vil påvisning av samme sykdom hos mistenkte være sterk indikasjon på at han eller hun overgriperen. Dette vilkåret vil som regel bare være oppfylt der overgrepet har skjedd for kort tid siden.

Det er også et vilkår at undersøkelsen ikke fremstår som uforholdsmessig. Dette beror på hvilke type lovbrudd som har funnet sted. Dersom det foreligger skjellig grunn til mistanke om seksuelle overgrep, skal det mye til for at en kroppslig undersøkelse anses som uforholdsmessig. Heller ikke kravet om at undersøkelsen ikke må medføre ”fare eller

betydelig smerte”, vil sette stopper for undersøkelsen, selv om det er mistenktes subjektive oppfatning som skal legges til grunn.⁶¹

Til slutt tilføyes for ordens skyld at handlingen det gjelder må medføre frihetsstraff, og at de øvrige straffbarhetsvilkårene må være oppfylt.

Det kan stilles spørsmål ved vurderingen om de materielle vilkårene også må være oppfylt ved samtykke. Problemstillingen var tema i DNA-utvalgets utredning fra 1993.⁶² De viste for det første til Andenæs, som mente at den som ble spurt ofte ville føle seg tvunget til å si ja, slik at det ikke vil være en reell valgsituasjon. Han hevdet derfor at man som hovedregel står overfor bruk av et tvangsmiddel til tross for samtykke og at forutsetningen for å bruke tvangsmidlet også i dette tilfelle er at lovens vilkår må foreligge. Eckhoff mente derimot at det ved avgjørelsen må legges vekt på hvor betydelig inngrepet er, og om det har et aktverdig formål.

Utvalget konkluderte med at det ikke var grunn til å gjøre unntak fra hovedregelen om at samtykke har rettsvirkning. Ved å oppstille visse formkrav mente de derfor at samtykke var tilstrekkelig. Lovgiver mente derimot at det kun var kravet om skjellig grunn til mistanke som kunne fravikes ved samtykke, og at de øvrige vilkårene måtte foreligge.

4.3.2 Vurdering av barnas troverdighet

Selv om sakkyndige sjelden blir oppnevnt for å gjennomføre dommeravhør, kan de bidra til å belyse barnets forklaring under hovedforhandlingen. De sakkyndige kan ha generell kunnskap om påliteligheten av barns vitneutsagn, og om hvordan barn reagerer når de har vært seksuelt misbrukt. Som regel vil det derfor være naturlig å bruke en psykolog eller psykiater med særlig kunnskap og erfaring innen området. Disse kan enten oppnevnes av retten, eller de kan innkalles som sakkyndig vitne av hver av partene. Det kan tyde på at

---

⁶¹ Bjerke (1986), s. 427.

⁶² NOU 1993:31, DNA-analyser i straffesaker.

Høyesterett har lagt opp til en streng praksis når gjelder å oppnevne sakkyndige, særlig ved vurderingen av barnets troverdighet.

I en kjennelse inntatt i Rt. 2003 s. 383, var det uenighet om hvem sin oppgave det var å vurdere barnets troverdighet. Saken gjaldt en mann som i tingretten var dømt for overtredelse av strl. § 200 annet ledd, for å ha fått en jente til å beføle seg. I forbindelse med ankebehandlingen i lagmannsretten begjærte han oppnevnt en sakkyndig for å vurdere troverdigheten av fornærmedes forklaring. Det var ønskelig at den sakkyndige skulle henlede oppmerksomheten på de faremomenter som generelt foreligger ved barns vitneuttalelser. Høyesteretts kjæremålsutvalg forkastet derimot anken med den begrunnelse at det som hovedregel er rettens oppgave å vurdere barnets troverdighet. De åpnet derimot for at det i enkelte kompliserte saker kan være behov for å oppnevne sakkyndige.

Av dette forstår jeg at sakkyndige kun kan uttale seg generelt om barns evne til å fortelle, f.eks. hvilket kognitivt nivå som barnet normalt skal ligge på ut fra dets alder. Sakkyndige kan derimot ikke uttale seg spesielt om det konkrete barnets vilje til å fortelle, f.eks. om det konkrete barnet avviker fra det nivå det normalt skal ligge på. Unntak kan tenkes dersom barnet har klare avvik fra det som er normalt for dets alder, f.eks. ved psykisk utviklingshemming.

Oppnevning av sakkyndige var også tema i en kjennelse inntatt i Rt. 2005 s. 907.

Forsvareren ønsket her å oppnevne en sakkyndig for å redegjøre for feilkilder og svakheter i forbindelse med avhør barn i sedelighetssaker generelt, samt gi en konkret vurdering av sakens dommeravhør spesielt. Da lagmannsrettet nektet dette, leste forsvareren selv opp den sakkyndiges vurdering. Verken aktor eller lagmannsretten grep inn overfor forsvareren, noe Høyesterett mente var en saksbehandlingsfeil. Høyesterett mente imidlertid at feilen ikke hadde virket inn på innholdet av lagmannsrettens kjennelse, og begrunnet dette med de strenge krav som stilles til frifinnende dom. Av denne dommen kan man lese at man ikke kan legge frem den sakkyndiges vurdering som bevis dersom den sakkyndige selv

ikke får være tilstede. Unntak kan tenkes dersom man gjør den sakkyndiges vurderinger til sine egne.

At saksbehandlingsfeilen i ovenfornevnte dom ikke førte til opphevelse av dommen, kan etter min vurdering være en indikasjon på de sakkyndiges bevisverdi. Grunnen er at opplysninger om fornærmedes psyke kun er med på å underbygge det forhold at barnet har vært utsatt for overgrep. Denne type informasjon vil derimot ikke si noe om hvem som har begått overgrepene. Den selvstendige bevisverdien av denne type opplysninger vil av den grunn være forholdsvis liten.

Opplysningene fra de sakkyndige vil derimot ha større betydning for straffe- og erstatningsutmålingen. Norsk rett har ingen alminnelig bestemmelse om hvilke forhold det skal legges vekt på ved utmålingen av straff. Gjennom rettspraksis har det imidlertid utkrySTALLISERT seg en rekke momenter som dommeren kan ta i betraktning når han eller hun avgjør straffen. Et moment er handlingens objektive grovhet. Med det menes bl.a. hvor stor skade handlingen har ført med seg. Sakkyndiges vurdering kan i dette tilfelle være et betydelig moment.⁶³

4.4 Reelle bevis ("støttebevis")

Selv om dommeravhøret, og i noen grad funn etter medisinske undersøkelser, er sentrale bevis i overgrepssaker, er de ikke alltid klare nok til at domstolen kan bygge sin avgjørelse på disse bevisene alene. Det kan derfor være grunn til undersøke om det forligger støttebevis som kan bygge opp under mistanken. Praksis viser at de fleste overgripere har forgrepet seg på flere, eller lagt igjen spor på internett som f.eks. barneporno. Etter strpl. §192 kan ransaking iverksettes "(...) for å søke etter bevis eller etter ting som kan beslaglegges eller tas heftelse i".

---

⁶³ Hennum (1999) s. 210

Ransaking etter strpl. §192 skal som utgangspunkt besluttes av retten, jfr. strpl. §197. Men rettslig avgjørelse er ikke nødvendig dersom den som skal ransakes samtykker skriftlig. Dersom det ikke er nok tid til å innhente rettens avgjørelse, kan påtalemyndigheten selv treffe avgjørelsen om ransaking, jfr. strpl. § 197, 2. ledd.

Videre må det foreligge ”skjellig grunn til mistanke” for at mistenkte har begått overgrepet. Det vil si at det objektivt sett må være mer sannsynlig at mistenkte har begått handlingen enn at han ikke har gjort det, jfr. Rt. 1993 s.1302. Det foreligger med andre ord et krav om sannsynlighetsovervekt. I tillegg må den straffbare handling medføre frihetsstraff.

Da politiet ofte får kjennskap til overgrepene lenge etter at overgrepene har funnet sted, er det sjelden man finner biologiske spor som kan indikere seksuell aktivitet. Det kan derfor være grunn til å lete etter andre tegn som kan gi en indikasjon på mistenktes seksuelle holdninger. Det kan f.eks. være spor på internett som viser at mistenkte har vært inne på sider med barnepornografi. I tillegg kan funn av fotografier eller filmer som mistenkte har tatt under overgrepene være fellende beviser. Også betydelig mengder pornografiske blader og filmer kan bygge opp under mistanken.

Barnets dagbøker, tegninger, brev o.l., kan også fortelle noe om hva som har skjedd. Dette kan være en måte for barnet å få utløp for hva som har skjedd, uten å røpe hemmeligheten.

5 Vurdering av om de norske kravene til etterforskning er i samsvar med EMK

Særlig når det gjelder bruk av dommeravhør som bevis kan det stilles spørsmål ved om siktedes krav på rettssikkerhet blir ivare tatt på en tilstrekkelig god måte. Dommeravhør bryter som nevnt med et viktig rettsikkerhetsprinsipp – at alle bevis i en sak skal fremføres umiddelbart for den dømmende rett. Dernest bryter vårt system for avhør av barn med det rettsikkerhetsprinsipp som sier at både aktor og forsvarer skal gis anledning til å stille spørsmål.

Etter EMK art 6 heter det blant annet (norsk oversettelse):

1.ledd: For å få avgjort (...) en straffesiktelse mot seg, har enhver rett til en rettferdig og offentlig rettergang (...).

3.ledd: Enhver som blir siktet for en straffbar handling, skal ha følgende minsterettigheter: (...) å avhøre eller la avhøre vitner som blir ført mot ham (...)

Konvensjonen håndheves internasjonalt av Den europeiske menneskerettskommisjon og – domstol (EMD). Ordningen med dommeravhør av barn tilsvarende de norske regler, herunder bruk av dette som bevis, ble vurdert av EMD i saken S.N. mot Sverige.⁶⁴ Da fornærmede ikke hadde vært tilstede under hovedforhandlingen, mente tiltalte at hans krav på rettferdig rettergang hadde blitt krenket ettersom han ikke hadde blitt gitt anledning til å stille spørsmål direkte til vitnet i retten. Fornærmede hadde til gjengjeld blitt avhørt to ganger av politiet under etterforskningen. Ved det første avhøret hadde tiltalte ikke blitt informert om avhøret, og det var heller ikke oppnevnt forsvarer. Det ble derfor begjært nytt avhør av barnet. Dette avhøret ble foretatt i fornærmedes hjem med kun foreldrene til stede. Siden bistandsadvokaten ikke skulle overvære avhøret, aksepterte forsvareren at han heller ikke kunne være tilstede av praktiske årsaker. Han ble derfor gitt anledning til å komme med spørsmål han ønsket svar på i forkant av avhøret. I etterkant fikk han gå gjennom

---

⁶⁴ EMD – 16.01.01 – 34209; S.N. mot Sverige

opptaket, og erklærte siden at han hadde fått svar på sine spørsmål. Det ble etter dette ikke begjært ytterligere avhør.

EMD godtok at det kan foretas særskilte tiltak for å beskytte mindre barn som det påstås har blitt utsatt for seksuelle overgrep. Siktedes rettigheter hadde ikke blitt krenket ettersom han hadde fått gå gjennom opptaket av avhørene i ettertid. Heller ikke det forhold at siktede ikke hadde fått mulighet til å avhøre offeret under hovedforhandling anså EMD for å være brudd på kravet om rettferdig rettergang. Dette fordi filmopptaket hadde blitt vist under hovedforhandlingen.

EMD har også i en tidligere avgjørelse uttalt at avhør av barn i sedelighetssaker må kunne foretas under andre forhold enn det som vanligvis er anbefalt etter konvensjonen.⁶⁵ I dette tilfelle var fornærmede blitt avhørt fire ganger uten at siktede hadde vært til stede. EMD avviste saken da siktede samlet sett hadde fått en ”fair trial”, selv om dommen i hovedsak var basert på fornærmedes forklaring. Domstolen la vekt på at siktede hadde fått mulighet til å be om nytt avhør av fornærmede etter at etterforskningen var ferdig, uten å benytte seg av dette.

Selv om den norske ordningen om dommeravhør ikke har blitt vurdert av EMD, er det etter ovennevnte dom nærliggende å tro at også den norske ordningen i all hovedsak oppfyller kravene etter EMK. I enkelte tilfeller stiller den norske ordningen også strengere krav enn EMK. I S.N. mot Sverige forlås det ikke brudd på EMK selv om begge avhørene var gjennomført av politiet. Når den norsk praksis er at avhørene administreres og noen ganger også foretas av dommeren, må dette anses mer betryggende enn ordningen som praktiseres i f.eks. Sverige. Når Høyesterett videre krever at siktedes forsvarer som hovedregel skal gis anledning til å overvære avhøret fra et siderom, og med mulighet for å stille spørsmål til vitnet, kan det vanskelig tenkes tilfeller hvor den gjeldende norske ordningen kan komme i konflikt med EMK art. 6.

---

⁶⁵ L. mot Sverige, 22.10.07, No. 26304/95.

EMD har imidlertid på generelt grunnlag uttalt at det ikke tilligger EMD å bedømme de bevis som blir ført for den nasjonale domstolen.⁶⁶ Det tilligger den nasjonale lovgivning å gi regler for bevisførsel og bevissikring. Høyesterett har derfor ved flere anledninger vært nødt til å ta stilling til om deler av den norske praksisen strider mot kravet om rettferdig rettergang, eller om enkeltsaker har brudt våre forpliktelser etter EMK. Bl.a. tilkjennega høyesterett at den norske ordningen ville stride mot EMK, dersom forsvareren ikke ville blitt gitt anledning til å overvære avhøret. En slik rett ble derfor innført ved lovendringen i 1994.

Høyesterett har også gitt viktige bidrag til forståelsen av EMK art. 6 i forbindelse med adgangen til å lese opp vitneforklaringer. Det bemerkes at EMK art. 6 nr. 3 om siktedes rett til å avhøre vitnet skal ses i sammenheng med nr. 1 om kravet til rettferdig rettergang.

I Rt.1999 s. 586 ble det ansett som saksbehandlingsfeil og i strid med EMK at dommeravhørene ble brukt som bevis når siktede ikke hadde hatt en reell mulighet til å eksaminere vitnet. Forsvareren hadde ikke vært i kontakt med siktede forut for dommeravhørene, etter anmodning fra dommeren om å vente. Han var derfor avskåret fra å kunne stille fornærmede spørsmål ut fra de faktiske forhold siktede hevdet var riktige. Da dommeravhøret i tillegg var et sentralt bevis i saken, ble lagmannsrettens dom opphevet. Høyesterett gir her en anvisning på hvilke minstekrav som må stilles for at dommeravhør kan brukes som bevis under hovedforhandling. Et dommeravhør kan etter dette ikke brukes som bevis med mindre siktede blir gitt en reell mulighet til å stille spørsmål via sin forsvarer. Det ble imidlertid åpnet for at det i enkelte situasjoner kan være nødvendig å gjennomføre barneavhør uten at forsvareren har hatt kontakt med siktede eller mistenkte. Forutsetningen for at et slikt avhør skal kunne brukes som bevis er imidlertid at siktede gjennom et nytt avhør får anledning til å stille spørsmål til vitnet.

---

⁶⁶ Kjelby (2004), s. 5

En slik tolkning ble også lagt til grunn av Høyesterett i Rt. 2003 s.1146. Siktete fikk i denne saken ikke oppnevnt forsvarer før dommeravhør nummer to av tre. At det første avhøret ble fremlagt som bevis ble ikke ansett for å være konvensjonsstridig, da siktete i ettertid ble gitt adgang til å stille de spørsmål som det første avhøret måtte foranledige.

Det oppstilles altså ingen ubetinget rett til å være tilstede under ethvert vitneavhør. Det avgjørende etter konvensjonen og konvensjonspraksis er om tiltalte i sum blir gitt en rettferdig rettergang.

En annen aktuell problemstilling er om dommeravhørene kan fremlegges som bevis dersom barnet ikke svarer på de spørsmål forsvareren er gitt anledning til å stille. Problemstillingen fikk sin avklaring i Rt.2003 s.1098. Saken angikk ikke dommeravhør, men jeg finner at den likevel kan være av interesse. Førstvoterende uttalte at det ikke vil ”være noe vilkår for å nekte opplesning at vitnet ikke svarer på de spørsmål tiltalte eller forsvareren stiller”.

Videre vises til EMK art. 6 nr. 3 som oppstiller prinsippet om ”equality of arms”. Dersom tiltalte eller hans forsvarer har fått en passende og tilstrekkelig anledning til å imøtegå og stille spørsmål til vitnet, er retten til krysseksaminasjon tilfredsstilt, selv om vitnet nekter å svare. Dette gjelder selv i de tilfeller hvor vitnet påberoper seg en gyldig grunn til å nekte å forklare seg, f.eks. etter strpl. § 122.

Etter dette blir konklusjonen at så lenge siktete har blitt gitt en reell mulighet til å stille spørsmål, er dennes krav om rettferdig rettergang ivaretatt på en tilstrekkelig god måte, og avhøret kan fremlegges som bevis.

6 Forslag til endringer vedrørende etterforskning av seksuelle overgrep

Som nevnt i innledningen ble det i 2004 nedsatt et utvalg som skulle utrede fornærmedes stilling i straffeprosessen. I den forbindelse kom utvalget med enkelte forslag som det hevdet ville styrke barnets stilling i saker om seksuelle overgrep. En gjennomgang av disse forslagene følger under.

Utvalget mente for det første at aldersgrensen for dommeravhør var for lav, og at den må heves til 16 år. Begrunnelsen var den samme som for hensynene bak dommeravhør generelt. Særlig det forhold at barnet så snart som mulig bør legge overgrepene bak seg ble ilagt vekt. Av hensyn til siktedes forsvar og muntlighetsprinsippet, vil alderen på ethvert trinn i saken være avgjørende. På lik linje med dagens ordning, vil den som fyller 16 år før hovedforhandling måtte forklare seg i retten. De understreket også at forslaget ikke var til hinder for at barn under 16 år, i samråd med verge kan gis anledning til å forklare seg for retten, dersom de ønsker det.

For det andre foreslo utvalgets flertall at fristen for å foreta dommeravhør nedsettes fra to til én uke fra anmeldelsestidspunktet. Dette av hensyn til avhørets bevisverdi. Flertallet hevdet at barnets troverdighet synker dersom det får snakket mye med foreldrene om hva som har skjedd, eller blir behandlet av psykolog eller terapeut før dommeravhøret. Da det kan være uheldig for barnet dersom det må vente lenge med å få snakket med noen, må dommeravhøret derfor gjennomføres så fort som mulig.

Mindretallet er derimot bekymret for at nye anmeldelser vil bli prioritert på bekostning av andre overgrepssaker mot barn, dersom fristen settes ned. Videre hevder de at avhøret vil bli for dårlig forberedt, slik at det må foretas nytt avhør senere. Dette var også Cecilie Gulnes fra Politiembetsmennenes landsforbund enig i. Det var allerede problemer med å holde dagens frist på to uker. Det vil ikke la seg gjøre å innhente forsvarer, finne aktuell avhører, finne ledig avhørsrom etc. i løpet av én uke.⁶⁷

---

⁶⁷ Samtale med politiadvokat Cecilie Gulnes på Rettspolitisk høstseminar 2007.

Et tredje forslag fra fornærmedeutvalget var at fritaksreglene etter strpl. § 122 ikke lenger skal gjelde for barn opp til 12 år. Utvalget viste til Rieber-Mohns votum i en høyesterettsdom⁶⁸, der han for øvrig var i mindretall. Rieber-Mohns begrunnelse var at barna i den konkrete saken var for unge, dvs. sju og ni år, til å ha forutsetninger for å se konsekvensene av å benytte eller ikke benytte en rett til fritak. Også barnets verge skal i følge han være avskåret fra å treffe en slik avgjørelse. Dette fordi vergens avgjørelse i stor grad vil bero på dennes subjektive syn og personlige verdipreferanser, som i spørsmål av denne karakter vil variere meget. Utvalget foreslo videre at bare barn over 16 år skal behandles som voksne i denne sammenheng. Når barna er mellom 12 og 16 år, bør de etter utvalgets mening orienteres om fritaksretten og gis anledning til å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnas syn bør ilegges økende vekt i tråd med alder og modenhet, slik ordningen for øvrig er i dag.

Endelig finner jeg grunn til å kommentere forslaget om å åpne for at fornærmede skal gis rett til å være tilstede under rettsmøter som går for lukkede dører. Utgangspunktet er at kun de som "har med saken å gjøre" har mulighet til overvære rettsmøter for lukkede dører, jfr. domstolloven § 127. Med dette menes som hovedregel de som har partsstatus. Selv om det er omstridt om fornærmede anses å ha med saken å gjøre, vil utvalget pga. fornærmedes sterke tilknytning til saken, lovfeste en rett til tilstedeværelse. Retten skal imidlertid ha rett til å utelukke fornærmede fra rettsmøte dersom "særlig grunner" tilsier det, men dette skal ifølge utvalget være en snever unntaksregel.

Taktiske hensyn i forbindelse med etterforskningen kan tilsi at fornærmede ikke bør være tilstede. Dersom det er grunn til å frykte at en uforbeholden forklaring ikke vil bli gitt, skal derfor fornærmede forlate rettssalen. Dette vil trolig sjelden bli et problem i saker vedrørende seksuelle overgrep mot barn da barnet sjelden ønsker å være tilstede. Andre vitner vil som regel ikke ha adgang til rettsmøter som går for lukkede dører.

---

⁶⁸ Rt. 2005 s. 1293

7 Oppsummering og avsluttende bemerkninger

I oppgaven redegjøres for aktuelle problemstillinger som oppstår i forbindelse med etterforskning av seksuelle overgrep mot barn. Det som skiller disse problemstillingene fra problemstillingene i andre straffesaker, er at det sjelden er vitner til hendelsene og at det i mindre grad foreligger ”støttebevis”. Fornærmedes og gjerningspersonens bidrag til sakens opplysning ved forklaring, og eventuelt medisinske undersøkelser, vil derfor være avgjørende. Forklaringer fra andre vil som regel bare bidra til å underbygge eller så tvil bak de øvrige bevisene.

Det som kommer frem av barnets forklaring har som regel størst bevisverdi. Samtidig er det innhenting og fremleggelse av dette beviset som reiser flest problemstillinger. Spesielt rammene rundt avhøret, avhørsmetodikk og vurdering av barnets troverdighet er gjenstand for debatt. Jeg vil derfor knytte noen avsluttende bemerkninger til nettopp dette bevismidlet.

Selv om de norske reglene om dommeravhør tilfredsstillende kravene etter EMK, er det flere forhold som tilsier at man ikke bør slå seg til ro med dagens ordning. Barnets, så vel som siktedes rettssikkerhet, kan bli styrket av at siktede blir gitt anledning til å overvære avhøret. Særlig dersom barnets forklaring helt eller delvis blir stående uimotsagt, vil barnets forklaring være et sterkere bevis. Da har siktede liten mulighet til å påberope seg manglende anledning til å stille spørsmål, slik det ofte gjøres i dag.⁶⁹ Med dagens teknologi kan siktede sitte i en annen kant av landet og overvære avhøret. Forutsatt at opptakets kvalitet er tilfredsstillende, trenger han derfor ikke sitte bak et enveisspeil i naborommet. Av den grunn er det ikke gitt at siktedes overværelse vil virke hemmende på barnets forklaring.

Det er også grunn til å vurdere om det finnes alternativer til dagens ordning om dommeravhør. Under en høringsrunde i 1994, var det flere instanser som problematiserte

---

⁶⁹ Poulssen (2000), s.106.

dommerens dobbeltrolle. At dommeren deltar under etterforskningen står i disharmoni med dens egentlige rolle, nemlig å etterprøve etterforskningen i retten. Av den grunn kan det være hensiktsmessig og tillegge politiet mer ansvar under avhøringen. Også med tanke på at dommerens rolle allerede er betydelig svekket.

Et alternativ er å i større grad bruke politiavhør. Særlig ved gjennomføringen av det første avhøret. Da kan politiet få barnets forklaring på et tidlig tidspunkt, og ut fra denne vurdere om det er grunnlag for videre etterforskning og ytterligere rettergangsskritt. Etter at politiet har fått bedre oversikt over hva det er aktuelt å spørre barnet om, kan dommeravhør gjennomføres. Således kan man få dommeravhøret inn i de rettslige rammer som gjelder for bevisopptak.⁷⁰ Dette må imidlertid veies opp mot de uheldige konsekvenser gjentatt avhør kan ha for barnet.

---

⁷⁰ Poulssen (2000), s. 103.

8 Litteraturliste

LOVER:

Straffeloven:	Lov av 22. mai 1902 nr.10
Domstolloven:	Lov av 13. aug. 1915 nr.5
Tvistemålsloven:	Lov av 13. aug. 1915 nr.6
Vergemålsloven:	Lov av 22. april 1927 nr. 3
Forvaltningsloven:	Lov av 10. feb. 1967
Barneloven:	Lov av 8. april 1981 nr. 7
Straffeprosessloven:	Lov av 22. mai 1981 nr. 25
Barnevernloven:	Lov av 17. juli 1992 nr. 100
Menneskerettsloven:	Lov av 21. mai 1999 nr. 30

FORSKRIFTER

FOR-1998-10-02 nr. 925: Forskrift om dommeravhør og observasjon.

FOR-1985-06-28-1679: Påtaleinstruksen

FORARBEIDER OG OFFENTLIGE DOKUMENTER

Ot.prp. nr. 6 (1926): Om forandring i lov av 1. juli 1887 om rettergangsmåten i straffesaker

Inst.O.nr. 18 (1926)

NOU 1988: 29: Etterforskning av incestsaker.

NOU 1992: 16: Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre.

St.meld.nr. 53 (1992-93): Om seksuelle overgrep mot barn.

NOU 1993: 31: DNA-analyser i straffesaker.

Ot.prp. nr. 33 (1993-94): Om lov om endring i Straffeprosessloven mv.

NOU 2006: 10: Fornærmede i straffeprosessen.

RUNDSKRIV

G-1998-70

RETTSPRAKSIS

Norsk Høyesterett:

Rt. 1987 s. 364

Rt. 1993 s. 1118

Rt. 1993 s. 1308

Rt. 1994 s. 748

Rt. 1999 s. 586

Rt. 2003 s. 383

Rt. 2003 s. 1098

Rt. 2005 s. 833

Rt. 2005 s. 907

Rt. 2005 s. 1293

Rt. 2006 s. 809

Rt. 2007 s. 422

Rt. 2007 s. 504

HR-2007-01477-A

HR-2007-01539-A

EMD:

34209/96: S.N mot Sverige

26304/95: L mot Sverige

Dom avsagt 4.oktober 2007

LITTERATUR:

Bøker:

Bakkteig, Elisiv (1999): *Rettsapparatet som sosialt system i saker om seksuelle overgrep mot barn*. Doktoravhandling, Oslo, Hustrykkeriet Jur.fak. UiO.

Bjerke, Hans Kristian og Erik Keiserud (1986): *"Straffeprosessloven med kommentarer"*.

Otta, TANO

Eckhoff, Torstein (2001): *Rettskildelære*. Oslo, Universitetsforlaget.

Hennum, Ragnhild (1999): *Bevis i saker om seksuelle overgrep mot barn*.
Doktoravhandling, Oslo, Hustrykkeriet Jur.fak. UiO.

Hov, Jo (1999): *Rettergang II – Straffeprosess*. Oslo, Papinian AS.

Hov, Jo (2007): *Rettergang I – Sivil- og straffeprosess*, Oslo, Papinian AS

Hurwitz, Stephan (1954): "Om bevisbedømmelse i straffesaker." I: Nordisk kriminalistisk
årbok 1952-53. Stockholm, Ivar Hæggstrøms boktrykkeri.

Magnussen, Svein (2004): *Vitnepsykologi. Pålitelighet og troverdighet i dagligliv og
rettssal*. Oslo, Abstrakt forlag AS.

Matningsdal, Magnus (2007): *Siktedes rett til å eksaminere vitner*. Bergen, Fagbokforlaget.

Robberstad, Anne (2003): *Bistandsadvokaten. Ofrenes stilling i straffesaker*. 2.utg. Oslo,
Universitetsforlaget.

Rønneberg, Anne Lise og Anne Poulsen (2000): *Barn som vitner. Særlig om dommeravhør
og observasjon*. Oslo, Universitetsforlaget.

Slettan, Svein og Torill Marie (2001): *Forbrytelse og straff. Bind 1-Innføring i strafferett*".
Oslo,Universitetsforlaget.

Tidsskrift:

Andenæs, Johs. (1992): "Vitneplikt for barn i straffesaker – især incestsaker". I: Lov og
Rett, 1992, s.335 - 343.

Bølviken, Lilly (1996): *"Avhøring av barn i straffesaker"*. I: Lov og Rett, 1966 s. 193-219.

Grünfeldt, Berthold og Kjell Noreik (1987): *"Seksuelt misbruk av barn hva politiet, påtalemyndigheten og retten bør vite"* I: Lov og rett nr. 7, 1987 s.387-403.

Kjelby, Gert Johan (2004): *"Bevissikring og bevisførsel i straffesaker – særlig om adgangen til opplesning av tidligere avgitte forklaringer"*. I: Tidsskrift for strafferett 2004 s.7

Langballe, Åse (2007): *"Forholdet mellom frie og spontane beretninger fra barn i dommeravhør, og påliteligheten i barnets utsagn"*. I: Tidsskrift for Norsk Psykologiforening, 9, 868-877.

Annet:

Brev fra Riksadvokaten til samtlige statsadvokatembeter (22.12.2004): *"Bedømmelse av medisinske funn i seksuelle overgrepssaker mot barn – oppsummering av seminaret den 6. desember 2004"*.

Brev fra Riksadvokaten til samtlige statsadvokatembeter (11.07.2005): *"Villfarelsesregelen i straffeloven § 195 tredje ledd – plenumsavgjørelse i Høyesterett – betydning av etterforskning m.m."*.

Justis- og politidepartementet (2004): Rapport fra arbeidsgruppe: *"Dommeravhør og observasjon av barn"*. Utgitt 06.05.2004.

Sosial- og helsedirektoratet (2007): *"Overgrepsmottak. Veileder for helsetjenesten"* Oslo,

Sosial- og helsedirektoratet v/Trykksaksekspedisjonen.